

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ
СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ**

**Робоча програма
для студентів спеціальності 073 "Менеджмент"
спеціалізації "Управління фінансово-економічною безпекою"
другого (магістерського) рівня**

**Харків
ХНЕУ ім. С. Кузнеця
2017**

УДК 658:005.922.1:33(07)

О-64

Укладачі: І. П. Отенко

Н. О. Москаленко

К. С. Савенко

Затверджено на засіданні кафедри міжнародного бізнесу та економічного аналізу.

Протокол № 2 від 29.09.2016 р.

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Організація та управління безпекою соціальних систем : ро-О-64 боца програма для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" спеціалізації "Управління фінансово-економічною безпекою" другого (магістерського) рівня [Електронний ресурс] / уклад. І. П. Отенко, Н. О. Москаленко, К. С. Савенко. – Харків : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. – 67 с.

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами. Вміщено плани лекцій, практичних і семінарських занять, матеріали для закріплення знань (завдання для самостійної роботи, контрольні запитання), методичні рекомендації щодо оцінювання знань студентів, професійні компетентності, якими має володіти студент після вивчення навчальної дисципліни.

Рекомендовано для студентів спеціальності 073 "Менеджмент" спеціалізації "Управління фінансово-економічною безпекою" другого (магістерського) рівня.

УДК 658:005.922.1:33(07)

© Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця, 2017

Вступ

Сучасні організації функціонують у глобальному швидко змінюваному та високотехнологічному середовищі, що зумовлює підвищений інтерес до проблем безпеки соціальних систем на міжнародному, національному та мікрорівнях. Досліджуються її різні аспекти, розробляються нові концепції, відкриваються відповідні спеціальності й інститути. Як змінюється середовище, так і змінюються вимоги до системи захисту та змісту роботи професіоналів з безпеки організацій будь-якого рівня. Відповідальні за забезпечення безпеки в організації мають розуміти природу загроз організації, ризики та наслідки, які може понести організація. У системі забезпечення безпеки організації має бути залучений весь персонал – від топ-менеджерів до кожного працівника – і керівництво має здійснюватися зверху вниз. До того ж професіонал з безпеки має виконувати функцію консультанта, експерта, координатора процесу забезпечення безпеки організації та захисту її активів, брати відповідальність і діяти відповідно. Саме тому основною в системі знань про безпеку прийнята навчальна дисципліна "Організація та управління безпекою соціальних систем" та вивчається згідно з навчальним планом підготовки професіоналів освітнього ступеня "магістр" спеціальності 073 "Менеджмент" спеціалізації "Управління фінансово-економічною безпекою".

Навчальна дисципліна "Організація та управління безпекою соціальних систем" охоплює два змістові модулі та 10 тем. Перший змістовий модуль містить: основні положення теорії організації та безпеки соціальних систем і спрямований на надання цілісного уявлення про соціальні системи та загрози, які зумовлені змінами в глобальному середовищі; концептуальні засади формування системи безпеки соціальних систем та її інституціональне середовище; розкриття системи забезпечення безпеки соціуму як найвищого рівня соціальної системи. Другий змістовий модуль присвячений безпеці організації (підприємства, корпорації, установи тощо) і містить теми, які описують механізми управління безпекою організації та організації засади формування системи фінансово-економічної безпеки організації.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 07 "Управління та адміністрування"	Базова	
Змістових модулів – 2	Спеціальність 073 "Менеджмент", спеціалізація "Управління фінансово-економічною безпекою"	Рік підготовки	
		1-й	1-й
Семестр			
1-й		1-й	
Загальна кількість годин – 150	Освітній ступінь: магістр	Лекції	
		14 год	20 год
Практичні, семінарські			
26 год		20 год	
Самостійна робота			
106 год		110 год	
Вид контролю			
Іспит			
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2; самостійної роботи студента – 6,5		2 год	2 год

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 37,7 %;

для заочної форми навчання – 36,4 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання цієї навчальної дисципліни є формування у магістрів цілісного уявлення про закономірності управління безпекою соціальної системи (на міжнародному, національному, регіональному рівнях), опанування теоретичних і практичних знань з організації та управління системою фінансово-економічної безпеки.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

розкрити термінологію, теорії, концепції з організації безпеки соціальних систем на міжнародному, національному, регіональному рівнях;

розкрити складник безпеки стратегії розвитку соціально-економічних систем;

визначити й описувати корпоративну безпеку підприємства, ідентифікувати інтереси груп впливу на фінансово-економічну безпеку;

розкрити призначення та функціонування системи фінансово-економічної безпеки (об'єкти/суб'єкти, рівні, види, форми, організація, інструменти);

визначити і розкрити технології та методи у сфері фінансово-економічної безпеки;

визначати роль і місце персоналу в управлінні фінансово-економічною безпекою, формувати та застосовувати технології кадрової безпеки.

Об'єктом дослідження організації та управління безпекою соціальних систем виступають загрози розвитку, вразливість і забезпечення захисту від небажаних змін соціальних систем на міжнародному, національному, регіональному рівнях.

Предмет пізнання організації та управління безпекою соціальних систем – це базові знання теорії управління безпекою соціальних систем на міжнародному, національному, регіональному рівнях, система фінансово-економічної безпеки та її елементи.

Навчальна дисципліна "Організація та управління безпекою соціальних систем" є рекомендованою для підготовки магістрів за спеціальністю 073 "Менеджмент" спеціалізації "Управління фінансово-економічною безпекою" й викладається для магістрів, підготовлених за базовою вищою освітою з галузей знань і спеціальностей "Управління та адміністрування", "Економіка", "Маркетинг", "Соціальна та поведінкові науки", "Цивільна оборона", "Гуманітарні науки", "Інформаційна безпека", "Соціальне

забезпечення", "Військові науки, національна безпека, безпека державного кордону" та будь-якої іншої.

У процесі навчання студенти отримують необхідні знання під час лекційних занять і виконання практичних завдань. Найбільш складні питання винесено на розгляд і обговорення під час семінарських занять. Також велике значення в процесі вивчення та закріплення знань має самостійна робота студентів. Усі види занять розроблені відповідно до Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи організації навчального процесу.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен:

знати:

базові поняття та терміни теорії управління безпекою соціальних систем;

характеристики соціальної системи як об'єкта безпеки;

компоненти інституційного середовища безпеки соціальних систем;

основи державного та недержавного регулювання в сфері безпеки;

визначення корпоративної, фінансово-економічної безпеки, системи фінансово-економічної безпеки та її елементи;

послідовність і зміст організації управління фінансово-економічною безпекою в організації;

зміст координації та планування в системі фінансово-економічної безпеки організації;

технології та методи кадрової безпеки в системі фінансово-економічної безпеки організації;

складники та технології моніторингу і контролю в системі фінансово-економічної безпеки;

вміти із залученням апарату управління (групи фахівців) організації та в умовах визначеного терміну виконання, в межах чинних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність організації, та, використовуючи типові управлінські технології:

визначати зовнішні та внутрішні загрози безпеки на міжнародному, національному, регіональному рівнях;

розробляти елементи концепції та стратегії безпеки соціальних систем;

здійснювати опис інституціональної середовища організації та її елементів;

описувати корпоративну безпеку підприємства й ідентифікувати інтереси груп впливу на фінансово-економічну безпеку організації;

визначати систему фінансово-економічної безпеки та її компоненти (об'єкти/суб'єкти, рівні, організація, інструменти);

надавати обґрунтування організаційної моделі системи та механізму управління фінансово-економічної безпекою організації;

розробляти організаційно-розпорядчі документи системи фінансово-економічної безпеки організації (положення, інструкції);

розробляти плани щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки та удосконалення її системи (стратегічні, тактичні, річні);

здійснювати ефективну взаємодію з суб'єктами впливу на фінансово-економічну безпеку організації, застосовувати відповідні стратегії поведінки;

застосовувати технології та методи кадрової безпеки в системі фінансово-економічної безпеки;

проекувати систему підготовки керівного складу і персоналу організації щодо запровадження концепції та заходів безпеки організації;

здійснювати моніторинг і оцінювання стану системи фінансово-економічної безпеки.

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями, що наведені в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Професійні компетентності, які отримують студенти після вивчення навчальної дисципліни

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
1	2	3
ОУБСС* 1	Визначення політики та стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки організації	Визначати загрози безпеки соціальних систем
		Здійснювати опис соціальної системи, цілей функціонування та розвитку, концептуальних положень управління її безпекою
		Здійснювати розроблення концепції безпеки організації
		Здійснювати розроблення стратегії забезпечення безпеки організації
		Здійснювати розроблення інструментарію управління системою забезпечення безпеки організації

1	2	3
ОУБСС 2	Проектування системи фінансово-економічної безпеки організації	Визначати зовнішні та внутрішні загрози і ризики безпеки діяльності організації
		Формувати модель системи та механізму управління фінансово-економічної безпекою організації
		Проектувати елементи системи фінансово-економічної безпеки організації
		Розробляти організаційно-розпорядчі документи системи фінансово-економічної безпеки організації
		Розробляти інформаційно-аналітичні документи щодо оцінювання рівня реальних і потенційних загроз фінансово-економічної безпеки організації

* Організація та управління безпекою соціальних систем.

Структуру складових професійних компетентностей та їхнє формування відповідно до Національної рамки кваліфікацій України наведено в додатку А.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1

Теорія безпеки соціальних систем

Тема 1. Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти

1.1. Соціальні системи: еволюція та загрози зовнішньої середовища.

Загрози та небезпеки соціальних систем: зміни навколишнього середовища; зміни в соціальному середовищі; економічні та політичні зміни; науково-технічний прогрес.

1.2. Роль і місце безпеки в життєдіяльності людини та суспільства.

Життєдіяльність та її визначення. Місце безпеки в ієрархії потреб Маслоу. Потреба в безпеці людини. Безпека суспільства

1.3. Наука безпеки соціальних систем та її методи.

Змістовне наповнення науки про безпеку соціальних систем. Структурно-логічна конфігурація теорії управління безпекою соціальних систем. Становлення теорії управління безпекою соціальних систем базується на основних положеннях теорій і концепцій. Методи теорії управління безпекою соціальних систем.

Тема 2. Соціальна система як об'єкт безпеки

2.1 Сутність та зміст категорії "безпека".

Погляди до трактування та розуміння безпеки. Безпека як філософська категорія. Безпека як суспільне явище. Безпека як економічна категорія. Загальне поняття безпеки соціальної системи.

2.2. Особливості та форми соціальних систем

Головна особливість соціальних систем. Категорія "соціум". Особливості суспільства як соціальної системи. Типологія соціальних систем. Організації та її організаційно-правові форми.

2.3. Концептуальний підхід до безпеки соціальних систем.

Концепція безпеки соціальних систем на засадах сталого розвитку. Поняття сталого розвитку та тривимірна мета сталого розвитку соціальних систем. Положення "Порядку денного на XXI століття" та місце безпеки соціальних систем. Принципи Концепції сталого розвитку.

2.4. Ієрархічні рівні безпеки соціальних систем.

Особливості та види безпеки людини (громадянина, індивідуальності), безпеки організації, безпеки держави, безпеки суспільства, національної безпеки, міжнародної та глобальної або всесвітньої безпеки, безпеки ноосфери.

Тема 3. Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки

3.1. Інституціональне середовище безпеки соціальних систем.

Поняття інституту безпеки та інституціонального середовища. Характеристики основних компонентів інституціонального середовища безпеки

соціальних систем: нормативно-правового; організаційного; самоорганізаційного; соціально-культурного; когнітивного. Культура безпеки та її особливості.

3.2. Система цінностей. Формування концепції та політики безпеки соціальних систем.

Розуміння категорії "цінність". Цінності-цілі або вищі (абсолютні) цінності, та цінності-засоби (інструментальні цінності). Природні цінності та соціальні цінності (матеріальні й духовні, особисті, корпоративні та національні). Типові ціннісні структури. Ланцюг формування політики безпеки соціальних систем. Поняття політики та концепції безпеки.

3.3. Інтереси та безпека соціальних систем. Баланс інтересів як необхідна умова безпеки соціальних систем.

Пізнання сутності безпеки через категорію інтересів. Класифікація інтересів. Поділ інтересів за функціями та сферами життєдіяльності, за характером взаємодії суб'єктів життєдіяльності. Взаємний облік і збалансованість інтересів особистості, організації, суспільства та можливі протиріччя. Форми реалізації взаємодії інтересів особистості, організації, суспільства: співробітництво або боротьба. Типи взаємодії інтересів особистості, організації, суспільства. Чотири види збалансованості інтересів суб'єктів соціальної системи.

Тема 4. Державне регулювання в сфері безпеки.

Недержавні структури безпеки

4.1. Сутність та зміст національної безпеки.

Становлення та визначення терміна "національна безпека". Рівні та загрози національної безпеки. Предметне поле національної безпеки. Система національних цінностей, національних інтересів та національних цілей.

4.2. Державна система забезпечення національної безпеки. Нормативно-правові засади забезпечення безпеки.

Предметне поле національної безпеки. Концепція національної безпеки. Політика забезпечення національної безпеки. Система забезпечення національної безпеки. Зовнішні та внутрішні суб'єкти забезпечення національної безпеки. Державні інститути забезпечення національної безпеки та їхні функції. Система нормативно-правового забезпечення національної

безпеки. Ключові завдання політики національної безпеки у внутрішній сфері. Участь країни у міжнародних організаціях і міжнародній діяльності щодо забезпечення безпекового суспільства.

4.3. Зміст діяльності та завдання недержавних структур забезпечення безпеки.

Історичні аспекти розвитку недержавної системи забезпечення національної безпеки. Визначення недержавної системи забезпечення національної безпеки. Суб'єкти забезпечення національної безпеки на рівні недержавної системи. Об'єкти недержавної системи безпеки. Завданнями недержавної системи безпеки з охорони та захисту законних прав й інтересів підприємницьких структур.

Змістовий модуль 2

Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки

Тема 5. Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією

5.1. Поняття безпеки організації, загроз і ризику.

Категорія безпеки та її визначення. Зміст поняття "безпека організації". Основні концепти безпеки: загроза, вразливість, ризик. Визначення загрози та завдання професіонала з безпеки щодо протидії загрозам. Вразливість, її розуміння, приклади вразливостей організації. Ризик і його визначення.

5.2. Визначення фінансово-економічної безпеки організації.

Аналіз пошукових запитів за термінами безпеки організації. Визначення і відмінності корпоративної, економічної та фінансово-економічної безпеки. Об'єкти економічної безпеки й ознаки забезпечення економічної безпеки підприємства. Змістовне наповнення фінансово-економічної безпеки. Цілі діяльності професіоналів з фінансово-економічної безпеки (ФЕБ) організації.

5.3. Загрози для фінансово-економічної безпеки організації та їхні види.

Тракування загроз для фінансово-економічної безпеки підприємництва. Ознаки, які є характерними для загроз економічній безпеці підприємницької

діяльності. Загрози для фінансово-економічної безпеки підприємницької діяльності за класифікаційними ознаками. Характеристики зовнішніх загроз для фінансово-економічної безпеки підприємства: економічні загрози в країні та світі; політичні загрози в країні та світі; загрози з боку державних органів (корупція і т. д.); загрози під час здійснення цивільно-правових відносин з контрагентами; загрози з боку конкурентів; техногенні та природні загрози; загрози, пов'язані з організованою злочинністю. Внутрішні загрози: за ступенем важкості наслідків; за суб'єктами загроз; за видом збитку; "передбачувані" та непередбачувані загрози.

5.4. Механізм реалізації загроз і способи захисту фінансово-економічної безпеки організації.

Послідовність боротьби з загрозою. Визначення механізмів реалізації загрози, мотивів агентів загроз, засобів та способів. Найбільш типові види економічних злочинів та їхнє трактування. Три елементи "злочину" за визначенням Асоціації сертифікованих фахівців у боротьбі з шахрайством: мотив, можливість, раціональний підхід. Теорії, що надають пояснення мотивів і протиправних дій.

5.5. Рівні загроз для фінансово-економічної безпеки організації.

Загрози для фінансово-економічної безпеки підприємства. Загрози за класифікаційними ознаками: постійні та тимчасові, зовнішні й внутрішні. Зовнішні загрози: економічні загрози в країні та світі; політичні загрози в країні й світі; загрози з боку державних органів (корупція і т. д.); загрози під час здійснення цивільно-правових відносин з контрагентами; загрози з боку конкурентів; техногенні та природні загрози; загрози, пов'язані з організованою злочинністю.

Тема 6. Система фінансово-економічної безпеки організації

6.1. Управління фінансово-економічною безпекою та корпоративне управління.

Типові економічні злочини в системі корпоративного управління організацій. Після поділу функцій володіння та управління в системі корпоративного управління між акціонерами (принципалами) та найманими менеджерами (агентами), агентські відносини. Агентська проблема, зіткнення інтересів учасників корпоративного управління. Стейкхолдери та їхнє

очікування. Основні загрози фінансово-економічній безпеці організації в системі корпоративного управління.

6.2. Підходи до формування системи фінансово-економічної безпеки організації.

Система фінансово-економічної безпеки організації, її визначення. Модель трьох ліній захисту, роль безпеки в організації внутрішнього контролю. Основна мета створення системи фінансово-економічної безпеки. Властивості системи фінансово-економічної безпеки. Об'єкти системи фінансово-економічної безпеки. Суб'єкти системи фінансово-економічної безпеки організації: внутрішні та зовнішні. Тривимірний модель системи фінансово-економічної безпеки.

6.3. Компоненти системи ФЕБ організації та їхня взаємоузгодженість з безпекою зовнішнього середовища.

Бачення, місія та кредо організації, які мають пов'язувати всі рівні управління та організаційні функції. Концепція фінансово-економічної безпеки організації. Політика фінансово-економічної безпеки організації. Відділи, які є невід'ємними елементами системи фінансово-економічної безпеки (СФЕБ). Корпоративна культура та її значення в СФЕБ.

6.4. Функції системи фінансово-економічної безпеки організації.

Чотири основні функції: запобіжно-профілактична, інформаційно-аналітична, організаційно-консультативна, оперативно-розслідувальна.

6.5. Контрольні органи фінансово-економічної безпеки організації та їхні функції.

Перелік органів, які контролюють діяльність суб'єктів господарювання. Правове підґрунтя проведення перевірок суб'єктів господарювання в Україні. Загальні правила проведення перевірок підприємств органами державного нагляду (контролю). Два типи заходів державного нагляду (контролю) – плановий і позаплановий. Органи, що позиціонують себе як такі, на які не поширюється дія Закону "Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності", але які є контрольними органами. Найбільш часті порушення з боку перевірних органів. Основні завдання перевірників. Послідовність дій керівника підрозділу фінансово-економічної безпеки під час планової та позапланової перевірок.

Тема 7. Організація управління фінансово-економічною безпекою організації

7.1. Послідовність, принципи організації та управління фінансово-економічною безпекою.

Можливі варіанти організації управління фінансово-економічною безпекою організації. Порядок організації фінансово-економічної безпеки. Підрозділ фінансово-економічної безпеки та його організаційні функції. Опис випадків, що підтверджують доцільність організації підрозділу фінансово-економічної безпеки. Загальна схема організації та управління фінансово-економічною безпекою (10 етапів). Опис принципів управління фінансово-економічною безпекою.

7.2. Вибір організаційної структури підрозділу фінансово-економічної безпеки.

Чинники, що мають вплив на розмір та функціональне навантаження підрозділу фінансово-економічної безпеки. Типові види підрозділів, рекомендовані для організації підрозділів фінансово-економічної безпеки. Найбільше поширені в організації систем економічної безпеки організаційні структури. Місце підрозділу ФЕБ у лінійній структурі організації, переваги та недоліки. Лінійно-штабна структура організації фінансово-економічної безпеки, переваги та недоліки. Модель залучення незалежного консультанта для організації й оцінювання фінансово-економічної безпеки.

7.3. Підпорядкованість підрозділу фінансово-економічної безпеки, його повноваження.

Розподіл повноважень і функцій з організації та управління фінансово-економічної безпеки компанії. Визначення рівня підпорядкованості підрозділу з безпеки в фінансово-господарській діяльності підприємства. Організаційні моделі підпорядкованості підрозділів з безпеки. Незалежність підрозділу фінансово-економічної безпеки. Об'єктивність роботи підрозділу фінансово-економічної безпеки. Приклади функціональної підзвітності підрозділу фінансово-економічної безпеки. Функції директора в організації роботи підрозділу фінансово-економічної безпеки.

7.4. Правові та нормативно-методичні засади управління фінансово-економічною безпекою

Правове та нормативно-методичне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою. Правова основа створення та діяльності підрозділу з безпеки організації: статут організації та положення про підрозділ з безпеки. Організаційно-розпорядчі документи, що регламентують

порядок і правила роботи підрозділу фінансово-економічної безпеки. Дії керівника підрозділу фінансово-економічної безпеки щодо закріплення організаційно-розпорядчих документів.

7.5. Види завдань підрозділу фінансово-економічної безпеки.

Мінімізація економічних ризиків під час укладення договорів. Внутрішній контроль. Система взаємодії з правоохоронними органами. Забезпечення інформаційної безпеки.

Тема 8. Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації

8.1. Механізм управління фінансово-економічною безпекою.

Визначення організаційного механізму управління фінансово-економічною безпекою. Функції управління безпекою в циклі управління підприємства: планування, організація, мотивація, облік і контроль, регулювання.

8.2. Стратегічне та тактичне планування в управлінні фінансово-економічною безпекою.

Важливість розроблення короткого, функціонального та зрозумілого плану фінансово-економічної безпеки організації. Структура бізнес-планів організації. Стратегічний бізнес-план підрозділу фінансово-економічної безпеки та завдання, які він встановлює. Тактичний бізнес-план підрозділу фінансово-економічної безпеки та що він передбачає. Річний бізнес-план підрозділу фінансово-економічної безпеки, цілі та завдання, які він встановлює.

8.3. Програма та бюджет заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки організації.

Необхідність програми захисту, структура та склад орієнтовної програми економічної безпеки підприємства. Засоби та методи забезпечення безпеки. Механізм реалізації програми економічної безпеки. Бюджет заходів забезпечення фінансово-економічної безпеки.

8.4. Взаємодія підрозділу фінансово-економічної безпеки з іншими підрозділами організації та зовнішніми структурами щодо протидії загрозам.

Функціональні служби підприємства, які беруть участь у забезпеченні фінансово-економічної безпеки. Питання взаємодії підрозділу фінансово-економічної безпеки з іншими підрозділами підприємства: опис функцій підрозділів підприємства. Напрями взаємодії підрозділу фінансово-економічної безпеки та правоохоронних структур.

Тема 9. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації

9.1. Кадрова безпека організації, її сутність і чинники загроз.

Розуміння кадрової безпеки, її значення в забезпеченні безпеки організації. Кадри як основні агенти загроз у системі фінансово-економічної безпеки організації. Проблематика безпеки особистості в організації. Загрози особистості за їхніми джерелами. Види безпеки особистості в організації: фізична, психологічна, духовна й інформаційна, – та їхні характеристики і методи управління ними.

9.2. Система мотивації та культура безпеки організації.

Опис типового шахрая. Мотиви злочинів або що спонукає людей до протиправних дій з позиції теорії аномії, теорії диференціальної асоціації, теорії маркування, культури безпеки.

9.3. Профілактичні методи кадрової безпеки в системі фінансово-економічної безпеки.

Процедура підбору персоналу в службу безпеки підприємства. Техніки співбесіди під час прийому на роботу, оцінювання, просування та стимулювання персоналу. Правила внутрішнього трудового розпорядку підрозділу економічної безпеки установи, організації, підприємства. Методи оцінювання персоналу служб фінансово-економічної безпеки: аналіз робіт і самооцінка, розрахункові методи (визначення коефіцієнтів), експертне оцінювання, рейтингова оцінка, навчальна тривога. Оцінювання тривалості та складності робіт щодо забезпечення безпеки організації. Витрати на персонал служби безпеки організації, порядок встановлення надбавок, доплат, премій працівникам організації за діяльність щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки.

9.4. Техніки агентурної роботи професіоналів з фінансово-економічної безпеки.

Напрями роботи служби безпеки з персоналом організації: перевірка кандидатів під час прийому на роботу, виявлення можливих ризиків і загроз для організації; забезпечення безпеки в процесі виконання персоналом службових обов'язків; запобігання нанесення економічного збитку та витоку інформації, складової комерційної таємниці у випадку звільнення співробітника.

9.5. Управління персоналом й етична відповідальність підрозділу фінансово-економічної безпеки.

Поняття кадрової безпеки. Підготовка керівного складу підприємства щодо проведення ефективних заходів із зниження рівня небезпек,

загроз і ризиків. Розподіл і закріплення повноважень та відповідальності персоналу. Опис посадових обов'язків і кваліфікаційних вимог до персоналу підрозділів з безпеки (інструкції працівників підрозділу економічної безпеки підприємства, установи, організації). Підвищення кваліфікації працівників підпорядкованого структурного підрозділу в галузі фінансово-економічної безпеки.

Тема 10. Моніторинг і контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації

10.1. Організація моніторингу ФЕБ організації.

Визначення моніторингу. Інформаційна роль моніторингу в СФЕБ. Діагностична роль моніторингу. Аналітична роль моніторингу.

10.2. Основні компоненти внутрішнього контролю організації.

Визначення та функції внутрішнього контролю. Основні елементи системи внутрішнього контролю. Концепція управління ризиками COSO.

10.3. Аналіз стану фінансово-економічної безпеки організації.

Критерії фінансово-економічної безпеки за групами показників. Шахрайство у фінансовій звітності.

10.4. Витрати та джерела фінансування управління ФЕБ.

Поняття ефективності, прибуток і рентабельність служби безпеки організації. Критерії оцінювання роботи підрозділу з фінансово-економічної безпеки. Техніка моніторингу та критерії щодо оцінювання функції фінансово-економічної безпеки організації. Контроль рівня фінансово-економічної безпеки.

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як з робочою програмою навчальної дисципліни та формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом кожного з її змістових модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей.

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного та ґрунтовного опрацювання змістових модулів. Змістовий модуль – це окремий, відносно самостійний блок навчальної дисципліни, який логічно об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом

і взаємозв'язками. Тематичний план навчальної дисципліни складається з двох змістових модулів (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин											
	денна форма						заочна форма					
	усього	у тому числі					усього	у тому числі				
		лекційні	практичні	проведення підсумкового контролю	само-стійна робота			лекційні	практичні	проведення підсумкового контролю	само-стійна робота	
				виконання ІНДЗ	підготовка до занять				виконання ІНДЗ	підготовка до занять		
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовий модуль 1.												
Теорія безпеки соціальних систем												
<i>Тема 1. Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти</i>	10	2	2	–	–	6	13	2	2	–	–	9
<i>Тема 2. Соціальна система як об'єкт безпеки</i>	21	2	4	–	–	15	14	2	2	–	–	10
<i>Тема 3. Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки</i>	11	1	2	–	–	8	7	1	1	–	–	5
<i>Тема 4. Державне регулювання в сфері безпеки. Недержавні структури безпеки</i>	10	1	2	–	–	7	7	1	1	–	–	5
Разом за змістовим модулем 1	52	6	10	–	–	36	67	10	10	–	–	47

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Змістовний модуль 2.												
Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки												
<i>Тема 5. Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією</i>	11	1	2	–	–	8	14	2	2	–	–	10
<i>Тема 6. Система фінансово-економічної безпеки організації</i>	10	1	2	–	–	7	14	2	2	–	–	10
<i>Тема 7. Організація управління фінансово-економічною безпекою організації</i>	21	2	4	–	–	15	13	2	2	–	–	9
<i>Тема 8. Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації</i>	21	2	4	–	–	15	14	2	2	–	–	10
<i>Тема 9. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації</i>	11	2	2	–	–	7	13	2	2	–	–	10
<i>Тема 10. Моніторинг і контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації</i>	10	–	2	–	–	8	–	–	–	–	–	–
Разом за змістовим модулем 2	84	8	16	–	–	60	69	10	10	–	–	49
<i>Підготовка до іспиту</i>	10	–	–	–	–	10	10	–	–	–	–	10
<i>Передекзаменаційні консультації</i>	2	–	–	2	–	–	2	–	–	2	–	–
<i>Іспит</i>	2	–	–	2	–	–	2	–	–	2	–	–
Усього годин	150	14	26	4		106	150	20	20	4		106

5. Теми та плани семінарських занять

Семінарське заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує дискусію навколо попередньо визначених тем, до яких студенти

готують тези виступів. На кожному семінарському занятті викладач оцінює підготовлені студентами доповіді та презентації з окреслених питань (табл. 5.1), їхні виступи, активність у дискусії, вміння формулювати та захищати свою позицію тощо. Підсумкові бали за кожне семінарське заняття виставляються у відповідний журнал. Отримані студентом бали за окремі семінарські заняття враховуються в процесі накопичення підсумкових балів з цієї навчальної дисципліни.

Таблиця 5.1

Плани семінарських занять

Назва теми	Програмні питання	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 1. Теорія безпеки соціальних систем			
<i>Тема 1.</i> Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти	Круглий стіл <i>"Загрози зовнішнє середовище соціальних систем. Україна в світі: проблеми безпеки":</i> 1. Політичні зміни та загрози соціальним системам. 2. Екологічні загрози безпеки розвитку людства. 3. Соціальні загрози безпечного стану соціальних систем. 4. Еволюція чинників інформаційної безпеки та загроз. 5. Місце України в світових рейтингах за показниками безпеки	2	Основна: [1]. Додаткова: [2 – 10; 12]
<i>Тема 2.</i> Соціальні системи як об'єкт безпеки	Круглий стіл <i>"Загрози, їхня еволюція і вплив на національну та корпоративну безпеку":</i> 1. Предметне поле національної безпеки, драйвери загроз національної безпеки. 2. Система національних цінностей та їхня трансформація. 3. Агенти загроз національної безпеки та їхня роль. 4. Механізм взаємодії бізнесу та держави у забезпеченні економічної безпеки держави	2	Основна: [1]. Додаткова: [2 – 10; 12]

1	2	3	4
	5. Загрози фінансово-економічного розвитку національної економіки. 6. Інвестиційно-інноваційний складник фінансово-економічної безпеки на регіональному рівні		
Тема 2. Соціальні системи як об'єкт безпеки	Круглий стіл <i>"Застосування концепції сталого розвитку та безпечного ведення бізнесу на прикладах сучасних компаній: економічна, соціальна та екологічна відповідальність бізнесу":</i> 1. Категорія ризику в концепції безпеки. Ризик-менеджмент. 2. Категорія страху в теорії безпеки соціальних систем. 3. Проблеми безпеки людини та людського розвитку в "Порядку денному на XXI століття". 4. Соціальні, економічні й екологічні цілі безпеки сталого розвитку соціальних систем. 5. Загальні цінності компанії "Nestle в дії": приклад розвитку відповідального бізнесу	2	Основна: [1]. Додаткова: [2 – 10; 12]
Тема 3. Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки	Ситуаційна вправа <i>"Вплив чинників інституціональної середовища на економічну безпеку організації"</i> 1. Компоненти інституціонального середовища безпеки соціальних систем. 2. Культура безпеки та її особливості. 3. Цінності як принцип безпеки соціальних систем. 4. Інтереси та їхня роль у забезпеченні безпеки	2	Основна: [1]. Додаткова: [2 – 10; 12]
Тема 4. Державне регулювання в сфері безпеки. Недержавні структури безпеки	Круглий стіл <i>"Недержавний сектор безпеки та його роль для національної безпеки":</i> 1. Становлення недержавної системи забезпечення національної безпеки. 2. Роль приватних детективів у забезпеченні безпеки приватних компаній: агенти в дії. 3. Світовий досвід діяльності приватних служб безпеки. 4. Корпоративна безпека: її еволюція та особливості країни	2	Основна: [1]. Додаткова: [2 – 10; 12 – 15]
Усього годин		10	

6. Теми практичних занять

Практичне заняття – форма навчального заняття, за якої викладач організовує детальний розгляд окремих теоретичних положень навчальної дисципліни і формує вміння та навички їхнього практичного застосування шляхом індивідуального виконання студентом сформульованих завдань. Проведення таких занять ґрунтується на попередньо підготовленому методичному матеріалі – тестах для виявлення ступеня оволодіння необхідними теоретичними положеннями, наборі завдань різного рівня складності для розв'язування їх на занятті. Воно охоплює проведення попереднього контролю знань, вмінь і навичок студентів, постановку загальної проблеми викладачем та її обговорення за участю студентів, розв'язування завдань із їхнього обговоренням, розв'язування контрольних завдань, їхню перевірку, оцінювання (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

Перелік тем практичних занять

Назва теми	Теми практичних занять (за модулями)	Кількість годин	Література
1	2	3	4
Змістовий модуль 2.			
Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки			
<i>Тема 5.</i> Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією	<i>Завдання 1 (ситуаційна вправа).</i> Механізми управління безпекою компанії, організація системи безпеки (на прикладі історії розвитку міжнародної компанії). Прояви загроз економічній безпеці підприємств	2	Основна: [1; 3; 4]. Додаткова: [5; 8; 9; 12; 13; 17; 18; 22; 25; 26]
<i>Тема 6.</i> Система фінансово-економічної безпеки організації	<i>Завдання 2.</i> Відпрацювання елементів концепції ФЕБ підприємства. Обґрунтування елементів СФЕБ підприємства	2	Основна: [1; 3; 4]. Додаткова: [5; 8; 9; 12; 13; 17; 18; 22; 25; 26]
<i>Тема 7.</i> Організація управління фінансово-економічною безпекою організації	<i>Завдання 3 (ситуаційна вправа).</i> Оцінювання організації ФЕБ компанії та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення СФЕБ	4	Основна: [1]. Додаткова: [2 – 10; 12]

1	2	3	4
Тема 8. Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації	Завдання 4 (ситуаційна вправа). Оцінювання та відбір потенційного контрагента	4	Основна: [1; 3; 4]. Додаткова: [5; 8; 9; 12; 13; 17; 18; 22; 25; 26]
Тема 9. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації	Завдання 5. Підбір персоналу в службу ФЕБ, відпрацювання технік роботи з персоналом в СФЕБ, розроблення посадових інструкцій	2	Основна: [1; 3; 4]. Додаткова: [5; 8; 9; 12; 13; 17; 18; 22; 25; 26]
Тема 10. Моніторинг і контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації	Завдання 6. Аудит у СФЕБ: відпрацювання процедур виявлення шахрайства серед персоналу	2	Основна: [1; 3; 4]. Додаткова: [5; 8; 9; 12; 13; 17; 18; 22; 25; 26]

6.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Змістовий модуль 2

Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки

Тема 7. Організація управління фінансово-економічною безпекою організації

Завдання 3 (ситуаційна вправа). Оцінювання організації ФЕБ компанії та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення СФЕБ.

Результати ревізійної перевірки, яка здійснюється один раз на рік, підставили під сумнів ефективність управління та стан справ в компанії Soyuz з боку американського учасника товариства – корпорації Medina Inc. Стали відомі такі факти: ревізор отримав повідомлення з "гарячої лінії", що заступник керівника салону-магазину компанії Soyuz займається замовленням комплектування для комп'ютерної техніки (збір заявок від відділів, замовлення комплектування та оформлення актів на списання). Зазвичай керівник салону-магазину, в обов'язки якого входить санкціонування заявок, не перевіряє їх і підписує один раз в кінці місяця.

Є підозра, що заступник керівника салону-магазину став завищувати замовлення, а надлишки списувати та привласнювати. Відомо, що час він має власний магазин комплектування для комп'ютерної техніки. Крім того, номенклатура його магазину не відрізняється від номенклатури комплектування для комп'ютерної техніки компанії Soyuz.

На основі наведеної інформації про компанію, її організаційну структуру (додаток А до завдання 3), розподіл повноважень органів управління (додатку Б до завдання 3), дайте оцінку організації фінансово-економічної безпеки компанії Soyuz.

Надайте рекомендації щодо удосконалення/створення системи фінансово-економічної безпеки в компанії Soyuz.

- назвіть організаційно-розпорядчі документи, які мають закріплювати обов'язки в системі фінансово-економічної безпеки компанії;
- кому має підпорядковуватися відділ/служба фінансово-економічної безпеки компанії – загальним зборам учасників, директорові чи ревізійній комісії? Визначте переваги вашої пропозиції та місце відділу/служби з фінансово-економічної безпеки в організаційній структурі компанії (наведіть схему);
- розкрийте основні принципи управління, за якими має бути організована відповідна служба/відділ;
- надайте рекомендації щодо компетенцій персоналу відділу/служби з фінансово-економічної безпеки компанії;
- визначте, які переваги матиме компанія від створення відділу/служби з фінансово-економічної безпеки.

Додаток А

Коротка інформація про компанію

Українсько-російсько-американська компанія Soyuz займається оптовою та роздрібною торгівлею комп'ютерної техніки, периферійних пристроїв і програмного забезпечення, комп'ютерним програмуванням, а також ремонтом та технічним обслуговуванням електронного обладнання й іншою діяльністю у сфері інформатизації та комп'ютерних систем.

Управління компанією здійснюють: вищий орган управління – Загальні збори учасників; виконавчий орган (одноособовий) – Директор; контрольний орган – Ревізійна комісія. В *додатку Б* до завдання 3 наведений перелік повноважень органів управління компанії.

Організаційна структура управління компанії Soyuz подано на рис. 1.

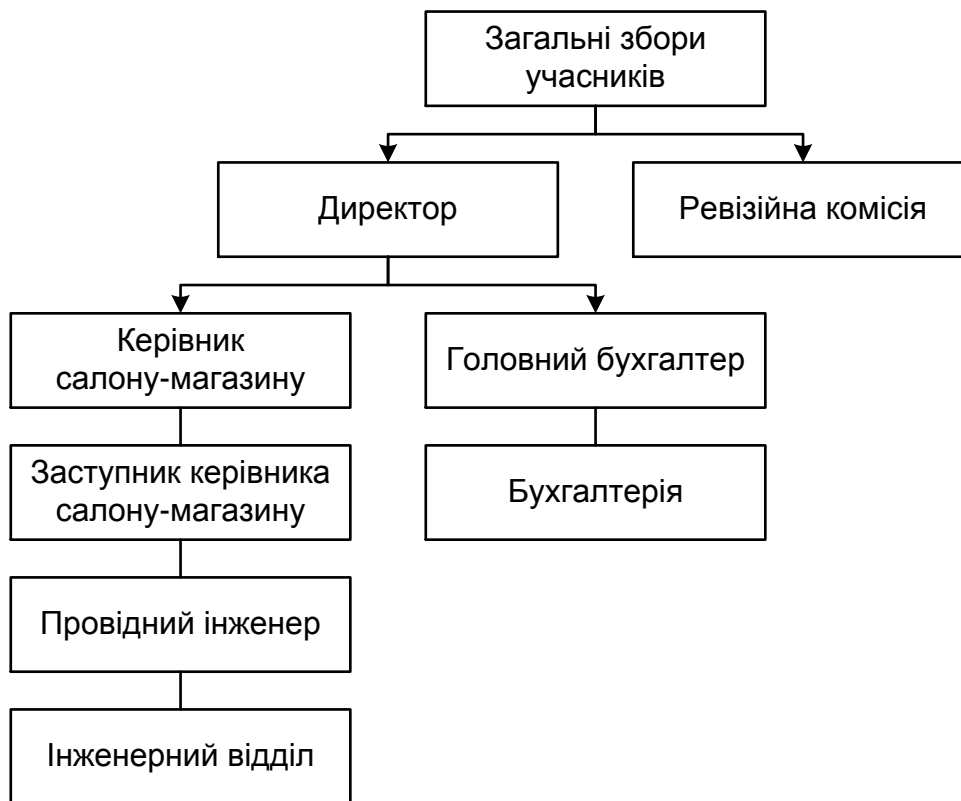

Рис. 1. Організаційна структура управління компанії Soyuz

Додаток Б

Розподіл повноважень органів управління компанії Soyuz

1. До виняткової компетенції Загальних зборів учасників належить розгляд і ухвалення рішень з таких питань:

а) визначення основних напрямів діяльності компанії, затвердження його планів та звітів про їхнє виконання;

б) внесення змін до Статуту Товариства;

в) вилучення Учасника з Товариства;

г) обрання (призначення) та відкликання (звільнення) Директора Товариства та членів Ревізійної комісії,

д) створення, реорганізація та ліквідація дочірніх підприємств, філій і представництв Товариства, затвердження їхніх статутів та положень про їхню діяльність, внесення пропозицій за призначенням та зміною керівників дочірніх підприємств, філій і представництв Товариства;

е) винесення рішень про притягнення до майнової відповідальності посадових осіб Товариства;

ж) визначення умов оплати праці Директора Товариства, керівників його дочірніх підприємств, філій і представництв;

з) ухвалення рішень про зміну розміру Статутного капіталу Товариства;
и) встановлення розміру, форми і порядку внесення Учасниками додаткових внесків;

і) вирішення питання про придбання Товариством частки (вкладу) Учасника;

ї) ухвалення рішень про участь (виступ засновником, учасником) Товариства в інших господарських товариствах, об'єднаннях, організаціях, структурах, установах та підприємствах;

й) ухвалення рішень про припинення діяльності Товариства, призначення ліквідаційної комісії, затвердження ліквідаційного балансу.

2. Директор Товариства:

- вирішує всі питання діяльності Товариства, за винятком тих, які належать до виняткової компетенції Загальних зборів учасників;
- організує виконання рішень Загальних зборів учасників;
- представляє інтереси Товариства у відносинах з усіма підприємствами, організаціями, громадянами та державними органами;
- у межах своєї компетенції розпоряджається майном і грошовими коштами Товариства, укладає угоди, контракти, видає довіреності з правом подальшої передовіри й т. ін.;
- одноособово підписує зовнішньоекономічний договір (контракт) і має право уповноважувати на це інших осіб;
- приймає на роботу та звільняє працівників Товариства;
- відкриває у банках поточний та інші рахунки Товариства, має право першого підпису розрахункових документів;
- видає векселі, подає векселі до оплати та виконує інші дії пов'язані з обігом векселів;
- формує колектив працівників Товариства (в т.ч. наймає заступників Директора за напрямками) і притягає їх до дисциплінарної та майнової відповідальності, організує їхню працю;
- дозволяє співробітникам відрядження у межах України та за кордон;
- у межах своєї компетенції видає накази та дає вказівки, які є обов'язковими для працівників, затверджує посадові обов'язки працівників Товариства;
- визначає склад і межі відомостей, що становлять комерційну таємницю Товариства, визначає порядок її захисту;

- списує з балансу підприємства недостачі та втрати товарно-матеріальних цінностей, морально застарілого, зношеного і непридатного для подальшого використання устаткування, а також витрати по припинених і нездійснених роботах, якщо інший порядок не передбачений чинним законодавством.

3. Перевірку діяльності Директора проводить Ревізійна комісія за дорученням Загальних зборів учасників з власної ініціативи або на вимогу Учасника Товариства. Ревізійній комісії мають бути надані всі матеріали, бухгалтерські або інші документи та особисті пояснення службових осіб на її вимогу.

7. Самостійна робота

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета СРС – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації.

Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 70 % (106 годин) від загального обсягу навчального часу на вивчення навчальної дисципліни (150 годин). У ході самостійної роботи студент має стати активним учасником навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними та практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, нести індивідуальну відповідальність за якість власної професійної підготовки. СРС охоплює: опрацювання лекційного матеріалу; опрацювання та вивчення рекомендованої літератури, основних термінів і понять за темами навчальної дисципліни; підготовку до практичних, семінарських, лабораторних занять; підготовку до виступу на семінарських заняттях; поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань; виконання індивідуальних завдань (вирішення розрахункових індивідуальних та комплексних завдань) за вивченою темою; написання есе за заданою проблематикою; пошук (підбір) і огляд літературних джерел за заданою проблематикою навчальної дисципліни;

аналітичний розгляд наукової публікації; контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики; підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю; підготовку до модульного контролю (колоквіуму); систематизацію вивченого матеріалу з метою підготовки до семестрового іспиту.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів з вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань з навчальної дисципліни, наведені в табл. 7.1.

Таблиця 7.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю СРС	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1.				
Теорія безпеки соціальних систем				
<i>Тема 1.</i> Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , робота з науковою літературою, робота в мережі Інтернет	6	Підготовка доповіді та презентації до неї	Основна: [7]. Додаткова: [8; 14]
<i>Тема 2.</i> Соціальні системи як об'єкт безпеки	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до <i>семінарського заняття</i> : робота з навчальною та науковою літературою, робота в мережі Інтернет	15	Підготовка доповіді та презентації до неї	Основна: [6; 7]. Додаткова: [8; 14]
<i>Тема 3.</i> Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки	Вивчення лекційного матеріалу за конспектом лекцій, підготовка до <i>семінарського заняття</i> , робота з науковою літературою, робота в мережі Інтернет	15	Участь в обговоренні питань	Основна: [7]. Додаткова: [8; 14; 15; 21; 24; 26]

1	2	3	4	5
<i>Тема 4.</i> Державне регулювання в сфері безпеки. Недержавні структури безпеки	Завдання за темою: "Опис інституціональної середовища організації (на прикладі вільно обраної організації)"	8	Захист завдання за темою	Основна: [7]. Додаткова: [8; 14; 15; 21; 24; 26]
	Вивчення лекційного матеріалу, робота з навчальною та науковою літературою, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Підготовка до тестування	7	Підготовка доповіді та презентації до неї, тестування	
Усього за змістовим модулем 1		51		
Змістовий модуль 2.				
Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки				
<i>Тема 5.</i> Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією	Вивчення лекційного матеріалу за конспектом лекцій	8	Участь в обговоренні питань та вирішенні завдань	Основна: [1; 2 – 4; 7]. Додаткова: [9; 10; 12; 13; 16 – 18; 23]
<i>Тема 6.</i> Система фінансово-економічної безпеки організації	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Завдання за темою: "Відпрацювання процедур роботи з контролюючими структурами"	7	Захист практичного завдання	Основна: [1; 2 – 4; 7]. Додаткова: [9; 10; 12; 13; 16 – 18; 23]
<i>Тема 7.</i> Організація управління фінансово-економічною безпекою організації	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями	8	Участь в обговоренні питань та вирішенні завдань	Основна: [1; 2 – 4; 7]. Додаткова: [9; 10; 12; 13; 16 – 18; 23]
	Завдання за темою: Розроблення організаційних документів, що регламентують роботу підрозділу ФЕБ	7	Захист практичного завдання	
<i>Тема 8.</i> Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями	8	Участь в обговоренні питань та вирішенні завдань	Основна: [1; 2 – 4; 7]. Додаткова: [9; 10; 12; 13; 16 – 18; 23]

1	2	3	4	5
	Завдання за темою: "Перевірка контрагента за ознаками неблагонадійності", робота з організаційними документами, пошук інформації в мережі Інтернет, робота з відкритими реєстрами	7	Захист практичного завдання	Основна: [1; 2 – 4; 7]. Додаткова: [9; 10; 12; 13; 16 – 18; 23]
<i>Тема 9. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації</i>	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Підготовка до тестування	8	Участь в обговоренні питань та вирішенні завдань. Тестування	Основна: [1; 2 – 4; 7]. Додаткова: [9; 10; 12; 13; 16 – 18; 23]
<i>Тема 10. Моніторинг і контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації</i>	Завдання за темою: Виявлення ознак шахрайства в компанії. Підготовка до контрольної роботи	7	Захист практичного завдання	Основна: [1; 2 – 4; 7]. Додаткова: [9; 10; 12; 13; 16 – 18; 23]
	Підготовка результатів НДР: статті або тез доповіді на конференцію	Протягом семестру	Стаття, тези	–
Усього за змістовим модулем 2		60		
<i>Підготовка до іспиту</i>		10		Основна: [1 – 7]. Додаткова: [8 – 26]
<i>Іспит</i>		2		
<i>Консультація</i>		2		
Усього за модулем		106		

7.1. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти

1. Розкрийте зміст поняття "життєдіяльність", підкресліть особливості "життя".

2. Розкрийте роль безпеки в життєдіяльності людини, керуючись теорією Маслоу.

3. Охарактеризуйте загрози життєдіяльності в системі "природа – суспільство – людина".

4. У чому полягає міждисциплінарний характер теорія управління безпекою соціальних систем?

5. Розкрийте, положення та принципи яких теорій є фундаментом теорії управління безпекою соціальних систем.

6. Розкрийте загально філософські, загальнонаукові та спеціальні методи теорії управління безпекою.

Тема 2. Соціальна система як об'єкт безпеки

1. Розкрийте сутність безпеки як філософської категорії.

2. Розкрийте сутність безпеки як суспільного явища.

3. У чому полягає економічне значення безпеки?

4. Які властивості притаманні управлінню соціальними системами?

5. Розкрийте функції поточного та стратегічного управління соціальною системою.

6. Якими поняттями розкривається управління безпекою соціальних систем? Визначте їх.

7. Надайте визначення поняттю "сталий розвиток".

8. Розкрийте основні положення концепції сталого розвитку.

9. Які системи називаються соціальними? Що позначає категорія "соціум"?

10. Перелічить системні характеристики суспільства та надайте їхнє визначення.

11. Які особливості притаманні соціальним системам?

12. Наведіть класифікацію форм соціальних організацій.

13. Визначте типи соціальних систем.

14. Розкрийте поняття безпеки через розвиток соціальної системи.

15. Наведіть закони розвитку та безпеки соціальних систем.

16. Виділіть ієрархічні рівні безпеки соціальних систем.

Тема 3. Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки

1. Надайте визначення поняттю "інститут безпеки". Що становить інституційне середовище безпеки соціальної системи?

2. Визначте основні компоненти інституціонального середовища безпеки соціальних систем та надайте їхню характеристику.
3. Розкрийте сутність категорії "цінність". Яку роль виконують цінності в розвитку соціальної системи?
4. Розкрийте систему цінностей соціальної системи.
5. Розмежуйте та поясніть сутність і значення політики та концепції безпеки.
6. Розкрийте основні положення, які створюють каркас концепції безпеки соціальної системи.
7. Розкрийте сутність категорії "інтерес". Який зв'язок існує між цінностями й інтересами, інтересами та безпекою соціальної системи?
8. Опишіть систему інтересів та їхню класифікацію.
9. У чому полягає баланс інтересів як умова безпеки соціальних систем?
10. Розкрийте види збалансованості інтересів суб'єктів соціальної системи.

Тема 4. Державне регулювання в сфері безпеки. Недержавні структури безпеки

1. Надайте визначення національної безпеки. Визначте рівні та об'єкти національної безпеки.
2. Надайте визначення і розкрийте національні цінності та національні інтереси країни.
3. Що розуміється під системою забезпечення національної безпеки? Які її компоненти?
4. Які інститути формують державну систему забезпечення безпеки? Охарактеризуйте їх.
5. Розкрийте зовнішні та внутрішні суб'єкти забезпечення національної безпеки.
6. Наведіть основні закони в сфері забезпечення національної безпеки.
7. У чому полягає основний зміст і значення стратегії національної безпеки України?
8. Надайте визначенні недержавної системи забезпечення національної безпеки. Розкрийте суб'єктів забезпечення національної безпеки.
9. Які функції забезпечення безпеки виконують органи місцевого самоврядування, приватний нотаріат, адвокатура, приватні детективні й охоронні служби, громадські об'єднання?

10. Які особливості світового досвіду державного регулювання діяльності приватних служб безпеки?

Тема 5. Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією

1. Надайте розширене визначення категорії "безпека". Визначте основні концепти безпеки організації. Доведіть зв'язок між ними.

2. Наведіть визначення загроз безпеки. Розкрийте, в чому можуть критися причини загроз і яка роль професіонала з безпеки у боротьбі з загрозами.

3. Розкрийте значення "вразливості". Наведіть приклади вразливостей організації.

4. Надайте визначення "ризик". Розгляньте та прокоментуйте організаційну функцію "ризик-менеджменту".

5. Наведіть найбільш вживані терміни, які використовують для визначення безпеки організації. З'ясуйте різницю між ними. Дайте визначення та схарактеризуйте сутність корпоративної безпеки.

6. Дайте визначення економічної безпеки підприємства, розгляньте її об'єкти та види. Які ознаки безпечного стану підприємства?

7. Розкрийте зміст фінансово-економічної безпеки. Які гарантії діяльності економічного суб'єкта забезпечує фінансово-економічна безпека?

8. Розгляньте та прокоментуйте, на що спрямована діяльність професіоналів з ФЕБ.

9. Розкрийте загрози фінансово-економічній безпеці підприємства. Які ознаки є для них характерними?

10. Розкрийте зовнішні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства за такими ознаками: економічні загрози в країні та світі; політичні загрози в країні й світі; загрози з боку державних органів (корупція і т. ін.); загрози під час здійснення цивільно-правових відносин з контрагентами; загрози з боку конкурентів; техногенні та природні загрози; загрози, пов'язані з організованою злочинністю.

11. Визначте внутрішні загрози фінансово-економічній безпеці підприємства за такими ознаками: за ступенем важкості наслідків, за об'єктами впливу, за суб'єктами загроз, за видом збитку, за передбачуваністю.

12. Схарактеризуйте механізм реалізації загрози, розкрийте найбільш розповсюджені економічні злочини.

13. Наведіть рівні загроз фінансово-економічній безпеці підприємства. Які основні загрози можуть бути для власників організації, спричинені діями менеджменту підприємства? Які загрози виходять від третіх осіб?

14. Розкрийте можливі загрози фінансово-економічній безпеці підприємства з боку персоналу, які мають місце в процесі придбання та обігу товарно-матеріальних цінностей.

15. Розкрийте можливі загрози фінансово-економічній безпеці підприємства з боку персоналу, які мають місце під час здійснення розрахунків з оплати праці.

Тема 6. Система фінансово-економічної безпеки організації

1. Опишіть розподіл повноважень у системі корпоративного управління між акціонерами, радою директорів та менеджерами компанії.

2. Визначте інтереси учасників корпоративного управління. Які причини виникнення агентської проблеми?

3. Охарактеризуйте роль управління фінансово-економічної безпеки (УФЕБ) у системі корпоративного управління.

4. Визначте стейкхолдерів компанії та їхні очікування.

5. Охарактеризуйте, які найбільш розповсюджені підходи до формування СФЕБ організації. Які чинники є визначальними?

6. Визначте об'єкти та суб'єкти ФЕБ організації. Розмежуйте внутрішні та зовнішні суб'єкти.

7. Дайте визначення СФЕБ. Розкрийте її компоненти.

8. Визначте бачення, місію та кредо організації. Яке місце займають ці концепти управління в формуванні СФЕБ?

9. Опишіть концепцію та політику в сфері ФЕБ організації.

10. З якими відділами корпоративного середовища має співпрацювати УФЕБ у тісному контакті та взаємодіяти щодо забезпечення гарантій заходів з ФЕБ? Охарактеризуйте їхні функції.

11. Розкрийте запобіжно-профілактичну та інформаційно-аналітичну функції СФЕБ. Наведіть приклади здійснюваних заходів.

12. Розкрийте оперативно-розслідувальну та організаційно-консультативну функції СФЕБ. Наведіть приклади здійснюваних заходів.

13. Яким нормативно-правовим документом регламентуються загальні правила проведення перевірок підприємств органами державного нагляду (контролю)? Які основні положення процедури контролю?

14. Перелічіть основні контрольні органи господарської діяльності підприємств та їхні головні функції.

15. Охарактеризуйте, які завдання постають перед керівником підрозділу ФЕБ під час планової або позапланової перевірки? Розкрийте типові помилки, недопущення яких має попередити.

Тема 7. Організація управління фінансово-економічною безпекою організації

1. Опишіть можливі варіанти організації управління ФЕБ. Визначте підрозділ ФЕБ, розкрийте його функції та доцільність організації.

2. Розкрийте послідовність організації та управління ФЕБ, надайте характеристику етапів.

3. Наведіть принципи управління ФЕБ організації, визначте їхній зміст.

4. Які чинники обумовлюють вибір організаційної моделі УФЕБ? Розкрийте їх.

5. Наведіть типові види підрозділів, рекомендовані для організації підрозділів ФЕБ.

6. Визначте місце підрозділу ФЕБ у лінійній структурі організації, наведіть переваги та недоліки такої організації УФЕБ.

7. Проілюструйте місце підрозділу ФЕБ у лінійно-штабній структурі організації, наведіть переваги та недоліки такої організації УФЕБ.

8. Розкрийте повноваження та функції в управлінні ФЕБ ради директорів (наглядової ради), комітету з безпеки ради директорів (наглядової ради), генерального директора, фінансового директора, керівників підрозділів і персоналу компанії.

9. Визначте і прокоментуйте повноваження та функції підрозділу ФЕБ компанії.

10. Проілюструйте та схарактеризуйте можливі організаційні моделі підпорядкованості підрозділів з безпеки.

11. Визначте, в чому має полягати незалежність підрозділу ФЕБ. Розкрийте об'єктивність роботи підрозділу ФЕБ.

12. Наведіть приклади функціональної підзвітності підрозділу ФЕБ. Які функції генерального директора компанії в організації роботи підрозділу ФЕБ?

13. Розкрийте правове та нормативно-методичне забезпечення УФЕБ. Які документи воно містить та якою є послідовність їхнього формування?

14. Які обов'язки та відповідальність можуть бути покладені на підрозділ з ФЕБ? Які завдання підрозділу ФЕБ?

15. Розкрийте зміст Положення про підрозділ з безпеки організації. Які елементи він має містити? Наведіть приклади організаційно-розпорядчих документів, що регламентують порядок і правила роботи підрозділу ФЕБ.

Тема 8. Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації

1. Дайте визначення механізму управління ФЕБ підприємства, визначте та розкрийте його основні функції.

2. Доведіть необхідність планування в управлінні ФЕБ організації.

3. Розкрийте структуру бізнес-планів підприємства, визначте стратегічний, тактичний і річний плани.

4. Розкрийте призначення та зміст стратегічного бізнес-плану підрозділу ФЕБ.

5. Розкрийте призначення та зміст тактичного і річного бізнес-планів підрозділу ФЕБ.

6. Доведіть необхідність розроблення програми ФЕБ організації.

7. Наведіть структуру та склад орієнтовної програми економічної безпеки підприємства.

8. Розкрийте методи та засоби, використовувані для забезпечення ФЕБ підприємства.

9. З якими підрозділами підприємства взаємодіє підрозділ ФЕБ для виконання своїх функцій? Визначте завдання, які вони вирішують сумісно.

10. З якими зовнішніми структурами взаємодіє підрозділ ФЕБ для протидії загрозам і з яких питань?

Тема 9. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації

1. Розкрийте зміст поняття "кадрова безпека". Які завдання підрозділу з безпеки в сприянні та забезпеченні кадрової безпеки?

2. Наведіть найбільш розповсюджені загрози організації з боку персоналу, чинники виникнення цих загроз.

3. Дайте визначення шахрайству. Наведіть приклади шахрайських дій.

4. Розгляньте та прокоментуйте основні елементи "злочину" за визначенням Дональда Р. Крессі.

5. Доведіть мотиви злочинів на прикладі теорій: аномії, диференціальної асоціації, маркування.

6. З'ясуйте та поясніть роль професіоналів з безпеки у становленні системи мотивації організації.

7. Перелічіть методи попереджувально-профілактичного характеру в роботі професіонала з безпеки з персоналом і надайте їхнє пояснення.

8. Які етапи та види робіт здійснює професіонал з безпеки на етапі підбору кандидату на вакантну посаду? Яку мету переслідує співробітник підрозділу з безпеки?

9. Опишіть техніки, застосовувані під час співбесіди з кандидатом на вакантну посаду. До яких висновків вони наводять?

10. Яка інформація про кандидата є предметом перевірки? Які джерела отримання цієї інформації?

11. Які умови допуску працівника до роботи висуває підрозділ з безпеки?

12. Які особливості має робота з виявлення перспективних для вербування осіб? Перелічіть джерела збору інформації про кожного працівника.

13. Опишіть, в чому полягає агентурна робота професіонала з безпеки. Назвіть способи перевірки отриманої через агентів інформації.

14. Назвіть і охарактеризуйте основні компоненти, на яких має будуватися керівництво персоналом підрозділу з безпеки.

15. Як професіоналу з безпеки діяти в конфліктних ситуаціях? Назвіть можливі техніки роботи в конфліктних ситуаціях.

Тема 10. Моніторинг і контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації

1. Розкрийте зміст моніторингу. Які завдання моніторингу в УФЕБ?

2. Розкрийте інформаційну роль моніторингу. Визначте класифікаційні ознаки інформації в УФЕБ.

3. Поясніть діагностичну роль моніторингу. У чому полягає відмінність аналітичної функції моніторингу від діагностики в УФЕБ?

4. Дайте визначення контролю та розкрийте зміст внутрішнього контролю в організації.

5. Які основні елементи внутрішнього контролю організації, застосовувані в УФЕБ? Охарактеризуйте їх.

6. Яка міжнародна організація формує та розповсюджує стандарти організації внутрішнього контролю й управління ризиками в організації? У чому полягає значення її діяльності в питаннях УФЕБ?

7. Розкрийте концепцію управління ризиками організації COSO. Чому ризикам відводиться принципове значення в системах внутрішнього контролю?

8. Які критерії фінансово-економічної безпеки можуть бути застосовані для оцінювання УФЕБ організації?

9. Наведіть перелік основних фінансових коефіцієнтів, які використовують для оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки підприємства. Поясніть їх.

10. Розкрийте структур ознак шахрайства у фінансовій звітності організації. Надайте пояснення.

11. Наведіть кадрові та соціальні показники, які використовують для оцінювання фінансово-економічної безпеки підприємства.

12. Яким чином можна оцінити фінансово-економічний ризик? Розкрийте його зміст.

13. Поясніть і розмежуйте майнові, комерційні, інформаційні, кадрові, організаційні, комплаєнс-ризиків організації.

14. Визначте структуру витрат на утримання СФЕБ організації.

15. Якими можуть бути джерела фінансування УФЕБ?

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль, тощо.

Формами організації індивідуально-консультативної роботи є:

а) за засвоєнням теоретичного матеріалу:

консультації: індивідуальні (запитання – відповідь), групові (розгляд типових прикладів – ситуацій);

б) за засвоєнням практичного матеріалу:

консультації індивідуальні та групові;

в) для комплексного оцінювання засвоєння програмного матеріалу: індивідуальне здавання виконаних робіт.

9. Методи навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів передбачене застосування як активних, так і інтерактивних навчальних технологій, серед яких: лекції проблемного характеру, міні-лекції, робота в малих групах, семінари-дискусії, мозкові атаки, кейс-метод, презентації, ознайомлювальні (початкові) ігри, метод проектної роботи, комп'ютерні симуляції, метод Дельфі, метод сценаріїв, банки візуального супроводу (табл. 9.1 і 9.2).

Основні відмінності активних й інтерактивних методів навчання від традиційних визначаються не тільки методикою та технікою викладання, але й високою ефективністю навчального процесу, який виявляється у: високій мотивації студентів; закріпленні теоретичних знань на практиці; підвищенні самосвідомості студентів; формуванні здатності ухвалювати самостійні рішення; формуванні здатності до ухвалення колективних рішень; формуванні здатності до соціальної інтеграції; набуття навичок вирішення конфліктів; розвитку здатності до знаходження компромісів.

Таблиця 9.1

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
1	2
<i>Тема 1.</i> Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти	Лекція проблемного характеру з питання "Роль і місце безпеки в життєдіяльності людини та суспільства", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 2.</i> Соціальна система як об'єкт безпеки	Лекція проблемного характеру з питання "Концептуальний підхід до безпеки соціальних систем", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 3.</i> Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки	Лекція проблемного характеру з питання "Баланс інтересів як необхідна умова безпеки соціальних систем", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу

1	2
<i>Тема 4.</i> Державне регулювання в сфері безпеки. Недержавні структури безпеки	Лекція проблемного характеру з питання "Нормативно-правові засади забезпечення безпеки" Міні-лекція з питання "Правове регулювання недержавної системи безпеки", банки візуального супроводу
<i>Тема 5.</i> Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією	Міні-лекція з питання "Системний підхід до управління безпекою організації", робота в малих групах, презентація результатів, банки візуального супроводу
<i>Тема 6.</i> Система фінансово-економічної безпеки організації	Лекція проблемного характеру з питання "Ресурсне забезпечення діяльності служби безпеки"
<i>Тема 7.</i> Організація управління фінансово-економічною безпекою організації	Міні-лекція з питання "Взаємодія служби безпеки на підприємстві із правоохоронними органами". Аналіз конкретних ситуацій
<i>Тема 8.</i> Планування та координація в системі фінансово-економічною безпеки організації	Лекція проблемного характеру з питань "Стратегії забезпечення фінансово-економічної безпеки підприємства". Аналіз конкретних ситуацій
<i>Тема 9.</i> Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації	Проблемна лекція з питання "Особливості підбору персоналу для роботи в службі безпеки підприємства". Робота в малих групах
<i>Тема 10.</i> Моніторинг і контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації	Робота в малих групах, мозкові атаки

Лекції проблемного характеру – один із найважливіших елементів проблемного навчання студентів. Вони передбачають поряд із розглядом основного лекційного матеріалу встановлення та розгляд кола проблемних питань дискусійного характеру, які недостатньо розроблені в науці й мають актуальне значення для теорії та практики. Лекції проблемного характеру відрізняються поглибленою аргументацією матеріалу, що викладається. Вони сприяють формуванню у студентів самостійного творчого мислення, прищеплюють їм пізнавальні навички. Студенти стають учасниками наукового пошуку та вирішення проблемних ситуацій.

Міні-лекції передбачають викладення навчального матеріалу за короткий проміжок часу та характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів і узагальнень. Вони проводяться переважно як частина заняття-дослідження. Міні-лекції відрізняються

від повноформатних лекцій значно меншою тривалістю. Зазвичай міні-лекції тривають не більше 10 – 15 хвилин і використовуються для того, щоб стисло донести нову інформацію до всіх слухачів. Міні-лекції часто застосовуються як частини цілісної теми, яку бажано викладати повноформатною лекцією, щоб не втомлювати аудиторію. Тоді інформація надається по черзі кількома окремими сегментами, між якими застосовуються інші форми та методи навчання.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками і поглядами учасників з приводу цієї теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди та переконання, виробляють уміння формулювати думки й висловлювати їх.

Робота в малих групах дає змогу структурувати практично-семінарські заняття за формою та змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей і досвіду соціального спілкування.

Мозкові атаки – метод розв'язання невідкладних завдань, сутність якого полягає в тому, щоб висловити якомога більшу кількість ідей за дуже обмежений проміжок часу, обговорити та здійснити їхню селекцію.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для подання певних досягнень, результатів роботи групи звіту про виконання індивідуальних завдань, проектних робіт. Презентації можуть бути як індивідуальними, наприклад виступ одного слухача, так і колективними, тобто виступи двох та більше слухачів.

Метод Дельфі використовується з метою досягнення консенсусу в експертних оцінюваннях і передбачає надання можливості висловити свої думки групі експертів, що працюють індивідуально в різних місцях. Під час вибору управлінського рішення за цим методом академічну групу розділяють, наприклад, на п'ять малих груп. Чотири групи є робочими, вони розробляють і ухвалюють управлінське рішення, а п'ята група є експертною. Аналіз і варіанти управлінських рішень робочих груп усереднюються цією групою. Експертна група може бути поділена за спеціаліціями.

Аналіз ситуації (Case-метод) навчає студентів ставити запитання, відрізнити факти від думок, виявляти важливі та другорядні обставини, аналізувати й ухвалювати рішення.

Метод сценаріїв полягає в розробленні ймовірних моделей поведінки та розвитку конкретних явищ у перспективі.

Використання методик активізації процесу навчання

Тема навчальної дисципліни	Практичне застосування методик	Методики активізації процесу навчання
1	2	3
<i>Тема 1.</i> Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти	<i>Круглий стіл</i> "Загрози зовнішнього середовища соціальних систем. Україна в світі: проблеми безпеки"	Доповіді, супроводжені презентаціями, обговорення проблеми в спільному колі
<i>Тема 2.</i> Соціальна система як об'єкт безпеки	<i>Круглий стіл</i> "Застосування концепції сталого розвитку та безпечного ведення бізнесу на прикладах сучасних компаній: економічна, соціальна й екологічна відповідальність бізнесу. Загальні цінності компанії "Nestle в дії: приклад розвитку відповідального бізнесу"	Семінари-дискусії, доповіді, супроводжені презентаціями, обговорення проблеми в спільному колі
<i>Тема 3.</i> Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки	<i>Ситуаційна вправа.</i> Вплив чинників інституціональної середина економічну безпеку підприємства (на прикладі промислового підприємства Харківського регіону)	Аналіз ситуації, обговорення проблеми в спільному колі
<i>Тема 4.</i> Державне регулювання в сфері безпеки. Недержавні структури безпеки	<i>Робота в малих групах.</i> Опис інституціональної середина підприємства (на прикладі вільно обраної організації)	Семінари-дискусії, доповіді, супроводжені презентаціями, обговорення проблеми в спільному колі
<i>Тема 5.</i> Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією	<i>Завдання 1 (ситуаційна вправа).</i> Механізми управління безпекою компанії, організація системи безпеки (на прикладі історії розвитку міжнародної компанії). Прояви загроз економічній безпеці підприємств	Аналіз ситуації, обговорення проблеми в спільному колі, мозковий штурм
<i>Тема 6.</i> Система фінансово-економічної безпеки організації	<i>Завдання 2.</i> Відпрацювання елементів концепції ФЕБ підприємства. Обґрунтування елементів СФЕБ підприємства	Аналіз ситуації, обговорення проблеми в спільному колі, метод Дельфі

1	2	3
<i>Тема 7.</i> Організація управління фінансово-економічною безпекою організації	<i>Завдання 3 (ситуаційна вправа).</i> Оцінювання організації ФЕБ компанії та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення СФЕБ	Робота в малих групах, мозкові атаки, метод сценаріїв
<i>Тема 8.</i> Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації	<i>Завдання 4 (ситуаційна вправа).</i> Оцінювання та відбір потенційного контрагента	Аналіз ситуації
<i>Тема 9.</i> Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації	<i>Завдання 5.</i> Підбір персоналу в службу ФЕБ, відпрацювання технік роботи з персоналом в СФЕБ, розроблення посадових інструкцій	Аналіз ситуації, обговорення проблеми в спільному колі, мозковий штурм
<i>Тема 10.</i> Моніторинг та контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації	<i>Завдання 6.</i> Аудит у СФЕБ: відпрацювання процедур виявлення шахрайства серед персоналу	Аналіз ситуації

10. Методи контролю

Система оцінювання сформованих компетентностей (див. табл. 2.1) у студентів враховує види занять, які згідно з програмою навчальної дисципліни передбачають лекційні, семінарські, практичні заняття, а також виконання самостійної роботи. Оцінювання сформованих компетентностей у студентів здійснюється за накопичувальною 100-бальною системою. Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, контрольні заходи охоплюють:

поточний контроль, що здійснюється протягом семестру під час проведення лекційних, практичних, семінарських занять і оцінюється сумою набраних балів (максимальна сума – 60 балів; мінімальна сума, що дозволяє студенту скласти іспит, – 35 балів);

модульний контроль, що проводиться з урахуванням поточного контролю за відповідний змістовий модуль і має на меті *інтегроване* оцінювання результатів навчання студента після вивчення матеріалу з логічно завершеної частини навчальної дисципліни – змістового модуля;

підсумковий/семестровий контроль, що проводиться у формі семестрового іспиту відповідно до графіку навчального процесу.

Поточний контроль з цієї навчальної дисципліни проводиться в таких формах:

активна робота на лекційних заняттях;

активна участь у виконанні практичних завдань;

активна участь у дискусії та презентації матеріалу на семінарських заняттях;

захист індивідуального та комплексного розрахункового завдання;

перевірка есе за заданою тематикою;

проведення поточного тестування;

проведення письмової контрольної роботи;

експрес-опитування;

проведення диктанту за лекційним матеріалом.

Модульний контроль з цієї навчальної дисципліни проводиться у формі колоквиуму. **Колоквиум** – це форма перевірки й оцінювання знань студентів у системі освіти у вищих навчальних закладах. Проводиться як проміжний міні-іспит з ініціативи викладача.

Підсумковий/семестровий контроль проводиться у формі семестрового іспиту. **Семестрові іспити** – форма оцінювання підсумкового засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу з окремої навчальної дисципліни, що проводиться як контрольний захід.

Порядок проведення поточного оцінювання знань студентів.

Оцінювання знань студента під час семінарських і практичних занять та виконання індивідуальних завдань проводиться за такими критеріями:

розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;

ступінь засвоєння фактичного матеріалу навчальної дисципліни;

ознайомлення з рекомендованою літературою, а також із сучасною літературою з питань, що розглядаються;

вміння поєднувати теорію з практикою під час розгляду виробничих ситуацій, розв'язанні задач, проведенні розрахунків у процесі виконання індивідуальних завдань і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;

логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, вміння обґрунтовувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;

арифметична правильність виконання індивідуального та комплексного розрахункового завдання.

Максимально можливий бал за конкретним завданням ставиться за умови відповідності індивідуального завдання студента або його усної відповіді всім зазначеним критеріям. Відсутність того або іншого складника знижує кількість балів. Під час оцінювання індивідуальних завдань увага також приділяється якості, самостійності та своєчасності здачі виконаних завдань викладачу, згідно з графіком навчального процесу. Якщо якась із вимог не буде виконана, то бали будуть знижені.

Поточний тестовий контроль проводиться 2 рази за семестр. Тест містить запитання одиничного та множинного вибору щодо перевірки знань основних категорій навчальної дисципліни.

Письмова контрольна робота проводиться 2 рази за семестр і містить практичні завдання різного рівня складності відповідно до тем змістового модуля.

Критерії оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів. Загальними критеріями, за якими здійснюється оцінювання позааудиторної самостійної роботи студентів, є: глибина та міцність знань, рівень мислення, вміння систематизувати знання за окремими темами, вміння робити обґрунтовані висновки, володіння категорійним апаратом, навички і прийоми виконання практичних завдань, вміння знаходити необхідну інформацію, здійснювати її систематизацію й оброблення, самореалізація на практичних і семінарських заняттях.

Критеріями оцінювання есе є:

здатність проводити критичне та незалежне оцінювання певних проблемних питань;

вміння пояснювати альтернативні погляди та наявність власного погляду, позиції на певне проблемне питання;

застосування аналітичних підходів;

якість і чіткість викладення міркувань;

логіка, структуризація та обґрунтованість висновків щодо конкретної проблеми;

самостійність виконання роботи;

грамотність подачі матеріалу;

використання методів порівняння, узагальнення понять і явищ;

оформлення роботи.

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни. Підсумковий контроль знань і компетентностей студентів з навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового іспиту. Екзаменаційний білет охоплює програму навчальної дисципліни та передбачає визначення рівня знань і ступеня опанування студентами компетентностей (див. табл. 2.1).

Завданням іспиту є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу загалом, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, вміння формулювати своє ставлення до певної проблеми навчальної дисципліни тощо. В умовах реалізації компетентнісного підходу іспит оцінює рівень засвоєння студентом компетентностей, що передбачені кваліфікаційними вимогами. Кожен екзаменаційний білет складається із 5-ти практичних ситуацій, які передбачають вирішення типових професійних завдань фахівця на робочому місці та дозволяють діагностувати рівень теоретичної підготовки студента і рівень його компетентності з навчальної дисципліни.

Екзаменаційний білет містить одне стереотипне, два діагностичних і одне евристичне завдання, які оцінюються відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця.

Студент, який із поважних причин, підтверджених документально, не мав можливості брати участь у формах поточного контролю, тобто не склав змістовий модуль, має право на його відпрацювання у двотижневий термін після повернення до навчання за розпорядженням декана факультету відповідно до встановленого терміну.

Студент **не може бути допущений** до складання іспиту, якщо кількість балів, одержаних за результатами перевірки успішності під час поточного та модульного контролю відповідно до змістового модуля впродовж семестру, в сумі не досягла 35 балів. Після екзаменаційної сесії декан факультету видає розпорядження про ліквідацію академічної заборгованості. У встановлений термін студент добирає залікові бали.

Студента слід **вважати атестованим**, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35 та мінімально можлива кількість балів, набраних на іспиті, – 25.

Результат семестрового іспиту оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі *екзаменаційної "Відомості обліку успішності"*.

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час іспиту, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою. Сумарний результат у балах за семестр складає: *"60 і більше балів – зараховано"*, *"59 і менше балів – не зараховано"* та заноситься у *залікову "Відомість обліку успішності"* навчальної дисципліни. У випадку отримання менше 60 балів студент обов'язково складає іспит після закінчення екзаменаційної сесії у встановлений деканом факультету термін, але не пізніше двох тижнів після початку семестру. У випадку повторного отримання менше 60 балів декан факультету призначає комісію у складі трьох викладачів на чолі з завідувачем кафедри та визначає термін перескладання заліку, після чого ухвалюється рішення відповідно до чинного законодавства: "зараховано" – студент продовжує навчання за графіком навчального процесу, а якщо "не зараховано", тоді декан факультету пропонує студенту повторне вивчення навчальної дисципліни протягом наступного навчального періоду самостійно.

Зразок екзаменаційного білета

Форма № Н-5.05

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця

Освітній ступінь: магістр

Спеціальність 073 Менеджмент

спеціалізація "Управління фінансово-економічною безпекою".

Навчальна дисципліна: "Організація та управління безпекою соціальних систем"

ЕКЗАМЕНАЦІЙНИЙ БІЛЕТ

Завдання 1. Служба економічної безпеки підпорядкована безпосередньо генеральному директору підприємства та повністю підконтрольна йому. У цьому випадку забезпечується збіг інтересів служби економічної безпеки та підприємства, оперативність діяльності та інше.

Надайте оцінку незалежності та конфіденційності роботи служби економічної безпеки в цій ситуації.

Завдання 2 (діагностичне). На одному з підприємств зв'язку існував такий ланцюжок проходження інформації про реалізацію послуг: інформація про реалізацію послуг складалася з інформації про кількість підключених (обслуговуються) абонентів за визначеними тарифами та часу їхнього обслуговування. Клієнтський відділ давав команду на підключення в технічний відділ, який фіксував початок обслуговування в своїй базі даних. Технічний відділ, закінчивши календарний місяць, передавав дані у відділ управлінського обліку, який обробляв ці дані та передавав у бухгалтерію юридичної особи, яка здійснювала збут (дилера). В бухгалтерії дилера на підставі даних формувалися документи з реалізації та передавалися в бухгалтерію юридичної особи – оператора зв'язку. Дані щодо реалізації як технічного відділу, так і управлінського обліку після закінчення звітного періоду (місяць) знищувалися.

Згодом з'ясувалося, що на етапі передачі з технічного відділу в відділ управлінського обліку "губилося" близько 20 % від загальної кількості абонентів, і ще стільки ж – на етапі передачі з відділу управлінського обліку в бухгалтерію. Отже, скільки підприємство "губило" абонентів, стільки ж недоотримало виручки, але несло всі витрати з їхнього обслуговування. Фактична виручка підприємства складає близько 250 тис. грн щомісяця, витрати з обслуговування – 58 тис. грн.

Визначте, який відсоток виручки недоотримало підприємство та розмір фактичного збитку.

Завдання 3 (діагностичне). Компанія "Інком" вирішила розширити штат інформаційно-аналітичної служби. Була створена комісія з відбору кандидатів на посади системного адміністратора й аналітика інформаційних систем. Визначте: 1) функції системи безпеки під час прийому нового персоналу в компанію; 2) схему перевірки найманого персоналу. Яка мета перевірки персоналу службою безпеки?

Завдання 4 (евристичне). Будівельна компанія "Будівельник" функціонує на ринку житлового будівництва м. Харків 10 років. На фірмі працює 90 осіб. За час діяльності виникли проблеми з шахрайством серед працівників, дебіторською заборгованістю, невчасними поставками матеріалів, розголошенням комерційної таємниці. Ухвалено рішення провести реорганізацію в компанії та створити службу безпеки. Які повноваження матиме підрозділ з безпеки та які посадові особи мають працювати в цій службі?

Підсумкові бали за іспит складаються із суми балів за виконання всіх завдань, що округлені до цілого числа за правилами математики.

Алгоритм вирішення кожного завдання містить окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для розв'язання завдання. Тому окремі завдання та етапи їхнього розв'язання оцінюються відокремлено один від одного у такий спосіб:

Завдання 1 (стереотипне) – 5 балів:

2 – вірний методичний підхід, знання формули розрахунку;

2 – арифметично вірний розрахунок показника;

1 – оформлення рішення завдання: розв'язання, одиниці виміру, відповідь.

Завдання 2 (діагностичне) – 10 балів:

2 – вірний методичний підхід, знання формул розрахунків;

3 – арифметично вірний розрахунок показників;

2 – формальність подання вирішення завдання;

3 – обґрунтований висновок щодо значення отриманих показників.

Завдання 3 (діагностичне) – 12 балів:

3 – володіння теоретичними знаннями та їхнє застосування для вирішення поставленої проблеми;

3 – послідовність і аргументованість викладення матеріалу;

3 – оригінальність підходу до виконання завдання та подання результату;

3 – обґрунтований висновок щодо значення отриманих показників.

Завдання 4 (евристичне) – 13 балів:

3 – володіння теоретичними знаннями та їхнє застосування для вирішення поставленої проблеми;

3 – послідовність і аргументованість викладення матеріалу;

3 – застосування творчого підходу до вирішення поставленої проблеми;

2 – оригінальність підходу до виконання завдання та подання результату;

3 – наявність обґрунтованих висновків щодо вирішення поставленої проблеми.

Загальна кількість балів за екзаменаційну роботу – 40 балів.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей студентів денної форми навчання наведена в табл. 11.1.

Таблиця 11.1

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години	Методи та форми навчання	ОЦІНКА рівня сформованості компетентностей			
				Форми контролю	Максимальний бал		
1	2	3	4	5	6		
Змістовий модуль 1. Теорія безпеки соціальних систем							
Визначати ключові загрози безпеки соціальних систем рівнів: "людина", "організація", "держава", "суспільство", "цивілізація"	1	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти	Активне слухання, складання конспекту	–
		СРС	–	Практичне заняття	–	–	–
		СРС	–	Підготовка до занять	–	–	–
	2	Ауд.	–	Лекція	–	–	–
		Ауд.	2	Практичне заняття	Круглий стіл "Загрози зовнішнього середовища соціальних систем. Україна в світі: проблеми безпеки"	Доповіді, обговорення проблеми в спільному колі	2
		СРС	6	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття: робота з науковою літературою, робота в мережі Інтернет	Підготовка доповіді та презентації до неї	–

1	2	3	4		5	6	
Здійснювати опис соціальної системи, загроз її безпеки, цілей функціонування та розвитку, концептуальних положень управління її безпекою технологію розробки та реалізації господарських рішень	3	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Соціальні системи як об'єкт безпеки	Комбіноване опитування	1
			2	Практичне заняття	Круглий стіл "Загрози, їхня еволюція та вплив на національну та корпоративну безпеку"	Доповіді, обговорення проблеми в спільному колі. Презентація доповіді	2
		СРС	8	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття: робота з навчальною та науковою літературою, робота в мережі Інтернет	Підготовка доповіді та презентації до неї	–
	4	Ауд.		Лекція	–	–	–
			2	Практичне заняття	Круглий стіл "Застосування концепції сталого розвитку та безпечне ведення бізнесу на прикладах сучасних компаній: економічна, соціальна й екологічна відповідальність бізнесу"	Доповіді, обговорення проблеми в спільному колі. Презентація доповіді	2
		СРС	7	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до семінарського заняття, робота з науковою літературою, робота в мережі Інтернет	Підготовка доповіді та презентації до неї	–
Визначати зовнішні та внутрішні загрози та ризики безпеки діяльності організації	5	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки	Фронтальне опитування	1
			2	Практичне заняття	Ситуаційна вправа, робота в малих групах. Вплив чинників інституціонального середовища на безпеку організації	Аналіз ситуації, обговорення проблеми в спільному колі, відповіді на запитання за темою	1

1	2	3	4		5	6	
	6	СРС	8	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу за конспектом лекцій, підготовка до семінарського заняття, робота з науковою літературою, робота в мережі Інтернет. Завдання за темою: опис інституціональної середовища організації (на прикладі вільно обраної організації)	Участь в обговоренні питань Захист завдання за темою	1
				Лекція	–	–	–
		Ауд.	2	Практичне заняття	Круглий стіл "Недержавний сектор безпеки та його роль для національної безпеки. Корпоративна безпека: її еволюція та особливості країни"	Аналіз ситуацій, обговорення проблеми в спільному колі	2
					Тестування за темами змістового модулю 1	Виконання тестових завдань	5
		СРС	7	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу, робота з навчальною та науковою літературою, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Підготовка до тестування	Самодіагностика	–
Змістовий модуль 2.							
Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки							
Здійснювати розроблення концепції безпеки організації	7	Ауд.	2	Лекція	Тема 5. Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією. Тема 6. Система фінансово-економічної безпеки організації	Активне слухання, складання конспекту	1
			2	Практичне заняття	Завдання 1 (ситуаційна вправа). Механізми управління безпекою компанії, організація системи безпеки (на прикладі історії розвитку міжнародної компанії). Прояви загроз економічній безпеці підприємств	Відповіді на запитання вправи, вирішення завдань за темою	2

1	2	3	4		5	6	
	8	CPC	8	Підготовка до занять	Вивчення лекційного матеріалу за конспектом лекцій	Участь в обговоренні питань та вирішенні завдань	–
		Ауд.		Лекція	–	–	–
			2	Практичне заняття	Завдання 2. Відпрацювання елементів концепції ФЕБ підприємства. Обґрунтування елементів СФЕБ підприємства	Обговорення проблеми в спільному колі, виконання завдання	2
	CPC	7	Підготовка до занять	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Завдання за темою: відпрацювання процедур роботи з контролюючими структурами	Захист практичного завдання	2	
	9	Ауд.	2	Лекція	Тема 7. Організація управління фінансово-економічною безпекою організації	Фронтальне опитування	1
			2	Практичне заняття	Завдання 3 (ситуаційна вправа). Оцінювання організації ФЕБ компанії та розробка рекомендацій щодо досконалення СФЕБ	Обговорення проблеми в спільному колі, виконання завдання	2
CPC		8	Підготовка до занять	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями	Участь та вирішення завдань теми	–	
10	Ауд.		Лекція	–	–	–	
		2	Практичне заняття	Завдання 3 (ситуаційна вправа). Оцінка організації ФЕБ компанії та розробка рекомендацій щодо досконалення СФЕБ	Активна робота на практичному занятті, виконання завдання	2	
	CPC	7	Підготовка до занять	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Завдання за темою: розроблення організаційних документів, що регламентують роботу підрозділу ФЕБ	Захист практичного завдання	2	

1	2	3	4		5	6	
Здійснювати розроблення стратегічні та тактичних планів забезпечення безпеки організації	11	Ауд.	2	Лекція	Тема 8. Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації	Комбіноване опитування	1
			2	Практичне заняття	Завдання 4 (ситуаційна вправа). Оцінювання та відбір потенційного контрагента	Обговорення проблеми в спільному колі, виконання завдання	2
		СРС	8	Підготовка до занять	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями	Участь та вирішення завдань теми	–
	12	Ауд.		Лекція	–	–	–
			2	Практичне заняття	Завдання 4 (ситуаційна вправа). Оцінювання та відбір потенційного контрагента	Активна робота на практичному занятті, виконання завдання	2
		СРС	7	Підготовка до занять	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Завдання за темою: перевірка контрагента за ознаками неблагонадійності, робота з організаційними документами, пошук інформації в мережі Інтернет, робота з відкритими реєстрами	Захист практичного завдання	2
Розробляти організаційно-розпорядчі документи систему забезпечення безпеки організації	13	Ауд.	2	Лекція	Тема 9. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації	Комбіноване опитування	1
			2	Практичне заняття	Завдання 5. Підбір персоналу в службу ФЕБ, відпрацювання технік роботи з персоналом у СФЕБ, розроблення посадових інструкцій	Обговорення проблеми в спільному колі, виконання завдання	2
					Тестування за темами змістового модулю 2	Виконання тестових завдань	5
		СРС	8	Підготовка до занять	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Підготовка до тестування	Участь і вирішення завдань теми. Самодіагностика	–

Закінчення табл. 11.1

1	2	3	4		5	6	
Розробляти інформаційно-аналітичні документи щодо оцінювання рівня реальних і потенційних загроз безпеки організації	14	Ауд.	Лекція	–	–	–	
			2	Практичне заняття	Завдання 6. Аудит в СФЕБ: відпрацювання процедур виявлення шахрайства серед персоналу	Активна робота на практичному занятті, виконання завдання	2
		Письмова контрольна робота			Вирішення завдань	2	
		СРС	7	Підготовка до занять	Опрацювання лекційного матеріалу, робота в мережі Інтернет за визначеними питаннями. Завдання за темою: Виявлення ознак шахрайства в компанії. Підготовка до контрольної роботи	Захист практичного завдання. Самодіагностика	2
					Підготовка результатів науково-дослідної роботи: статті або тез доповіді на конференцію	Статті, тези	8
		Сесія	Ауд	2	Предекзаменаційна консультація	Вирішення практичних завдань на різні теми, що входять до підсумкового контролю	Підсумковий контроль
2	Іспит			Виконання завдань екзаменаційного білету			
СРС	10		Підготовка до іспиту	Повторення матеріалів змістових модулів			
Усього годин		150	Загальна максимальна кількість балів із дисципліни			100	

Розподіл балів у межах тем змістових модулів наведено в табл. 11.2.

Максимальну кількість балів, яку може накопичити студент протягом тижня за формами та методами навчання, наведено в табл. 11.3.

Таблиця 11.2

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота										Підсумковий тест (іспит)	Сума
Змістовий модуль 1				Змістовий модуль 2						40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10		
4	4	7	6	4	4	4	6	7	4		
Колоквіум				Колоквіум							
5				5							

Примітка. T1, T2 ... T10 – теми змістових модулів.

Таблиця 11.3

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Захист практичного завдання	Робота на практичному занятті	Семінарські заняття	Перевірка статті, тез	Презентація	Експрес-опитування	Письмова контрольна робота	Тестування	Усього	
1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Змістовий модуль 1. Теорія безпеки соціальних систем	Тема 1	1 тиждень	–	–	–	–	–	–	–	–	
		2 тиждень	–	2	–	–	–	–	–	2	
	Тема 2	3 тиждень	–	1	–	–	1	1	–	–	3
		4 тиждень	–	1	–	–	1	–	–	–	2
	Тема 3	5 тиждень	1	1	–	–	–	1	–	–	3
		6 тиждень	–	2	–	–	–	–	–	5	7
	Тема 4	7 тиждень	–	2	–	–	–	1	–	–	3
		8 тиждень	2	2	–	–	–	–	–	–	4

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	
Змістовий модуль 2. Організація та управління системою фінансово-економічної безпеки	Тема 5, 6	9 тиждень	–	2	–	–	–	1	–	–	3
		10 тиждень	2	2	–	–	–	–	–	–	4
	Тема 7, 8	11 тиждень	–	2	–	–	–	1	–	–	3
		12 тиждень	2	2	–	–	–	–	–	–	4
	Тема 9, 10	13 тиждень	–	2	–	–	–	1	–	5	8
		14 тиждень	2	2	–	8	–	–	2	–	14
Усього			9	23	–	8	2	6	2	10	60

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 11.4).

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

Таблиця 11.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

12. Рекомендована література

12.1. Основна

1. Донець Л. І. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закладів / Л. І. Донець, Н. В. Ващенко. – Київ : ЦУЛ, 2008. – 239 с.

2. Економічна безпека підприємства : навч. посіб. / уклад. І. П. Отенко, Г. А. Іващенко, Д. К. Воронков. – Харків : Вид. ХНЕУ, 2012 – 256 с.

3. Єрмошенко М. М. Економічні та організаційні засади забезпечення фінансової безпеки підприємства : препринт наукової доповіді / за наук. ред. М. М. Єрмошенка. – Київ : Нац. академія управління, 2005. – 77 с.

4. Кавун С. В. Система економічної безпеки: методологічні та методичні засади : монографія / С. В. Кавун. – Харків : ХНЕУ, 2009. – 299 с.

5. Куркін М. В. Контроль та захист економічної безпеки діяльності підприємства : навч. посіб. / М. В. Куркін, В. Д. Понікаров, Д. В. Назаренко. – Харків : ІНЖЕК, 2010. – 297 с.

6. Пономаренко В. С. Концептуальні основи економічної безпеки : монографія / В. С. Пономаренко, С. В. Кавун. – Харків : ХНЕУ, 2008. – 255 с.

7. Отенко І. П. Теорія управління безпекою соціальних систем: навчальний посібник / уклад. І. П. Отенко, Н. О. Москаленко, Г. Ф. Азаренков. – Харків : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 242 с.

12.2. Додаткова

8. Власюк О. С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О. С. Власюк ; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – Київ : НІПМБ РНБО України, 2008. – 48 с.

9. Гнилицкая Л. В. Теоретико-методологические и прикладные основы обеспечения экономической безопасности субъектов хозяйственной деятельности : монография / Л. В. Гнилицкая, А. И. Захарок, П. Я. Прыгунов. – Киев : Дорадо-Друк, 2001. – 290 с.

10. Горбулін В. П. Системно-концептуальні засади стратегії національної безпеки України / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – Київ : ДП "НВЦ "Євроатлантикінформ", 2007. – 592 с.
11. Горбулін В. П. Стратегічне планування: вирішення проблем національної безпеки. Монографія / В. П. Горбулін, А. Б. Качинський. – Київ : НІСД, 2010. – 288 с.
12. Козаченко А. В. Економічна безпека підприємства. Сутність і механізм забезпечення : монографія / А. В. Козаченко, В. П. Пономарьов, А. Н. Лещенко. – Київ : Вид. "Либра", 2003. – 280 с.
13. Куркин Н. В. Управление экономической безопасностью развития предприятия / Н. В. Куркин. – Днепропетровск : Изд. АРТ-ПРЕСС, 2006. – 452 с.
14. Ліпкан В. А. Безпекознавство : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – Київ : Вид-во Європ. ун-ту, 2003. – 208 с.
15. Ліпкан В. А. Національна безпека України : навч. посіб. / В. А. Ліпкан. – 2-ге видання. – Київ : КНТ, 2009. – 576 с.
16. Мак-Мак В. П. Служба безопасности предприятия (организационно-управленческие и правовые аспекты деятельности) / В. П. Мак-Мак. – Москва : Баярд, 2003. – 208 с.
17. Минаев Г. А. Безопасность организации : учебник / Г. А. Минаев. – Киев : КНТ, 2009. – 440 с.
18. Новикова О. Ф. Економічна безпека: концептуальне визначення та механізм забезпечення / О. Ф. Новикова, Р. В. Покотиленко. – Донецьк : Прима, 2006. – 407 с.
19. Піскунова Л. Е. Безпека життєдіяльності : підручник / Л. Е. Піскунова, В. А. Прилипко, Т. О. Зубок. – Київ : Академія, 2012. – 224 с.
20. Політологія [Текст]: навч. посіб. / [М. П. Гетьманчук, В. К. Грищук, Я. Б. Турчин та ін.] ; за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. М. П. Гетьманчука. – Київ : Знання, 2011. – 415 с.
21. Сумець О. М. Стратегії сучасного підприємства та його економічна безпека / О. М. Сумець, М. Б. Тумар. – Київ : Вид. "Хай-Тек Прес", 2008. – 400 с.
22. Сытник Г. П. Государственное управление в сфере национальной безопасности : словарь-справочник / под ред. Г. П. Сытника. – Киев : Русское слово, 2012. – 41 с.
23. Тумар М. Б. Основи економічної безпеки підприємства : навч. посіб. / М. Б. Тумар. – Київ : "Хай-Тек Пресс", 2008. – 232 с.

12.3. Інформаційні ресурси

24. Закону України "Про основи національної безпеки України" [Електронний ресурс] // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351 (із змінами). – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/964-15>.

25. Методичні рекомендації щодо розрахунку рівня економічної безпеки України. Затверджені наказом Міністерства економічного розвитку і торгівлі України N 1277 від 29.10.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://cct.com.ua/2013/29.10.2013_1277.htm.

26. Ситник Г. П. Безпека держави крізь призму особливостей сучасного етапу цивілізаційного розвитку [Електронний ресурс] / Г. П. Ситник. – Режим доступу : <http://nationalsecurity.org.ua/category/library>.

Додатки

Додаток А
Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Організація та управління безпекою соціальних систем" за Національною рамкою кваліфікацій України

61

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Безпека соціальних систем: теоретичні та історичні аспекти					
Визначати ключові загрози безпеки соціальних систем рівнів: "людина", "організація", "держава", "суспільство", "цивілізація"	Сутність принципу системності, загальнонауківі методи дослідження	Знання завдань і змісту дисципліни, ролі та місця безпеки в життєдіяльності людини і суспільства, основних складників теорії безпеки соціальних систем та її методів	Ідентифікувати ключові загрози безпеки соціальних систем рівнів "людина", "організація", "держава", "суспільство", "цивілізація"	Ефективно формувати комунікації щодо ідентифікації загроз і презентувати чинники загроз безпеки соціальних систем	Бути відповідальним за ідентифікацію загроз безпеки соціальних систем рівнів "людина", "організація", "держава", "суспільство", "цивілізація"
Тема 2. Соціальна система як об'єкт безпеки					
Здійснювати опис соціальної системи, цілей функціонування та розвитку,	Характеристика форм і властивостей соціальних систем. Сутність	Знання сучасної концепції безпеки соціальних систем, особливостей і форм соціальних систем	Ідентифікувати об'єкти загроз на різних рівнях соціальних систем. Визначати концептуальні	Ефективно формувати комунікації щодо управління безпекою	Самостійно ухвалювати ефективні управлінські рішення щодо забезпечення

1	2	3	4	5	6
концептуальних положень управління її безпекою	розвитку системи, його проявів	тем. Розуміння розвитку соціальних систем і ролі функції безпеки в ньому. Знання ієрархічних рівнів безпеки соціальних систем	положення управління безпекою соціальних систем різних рівнів		ня безпеки
Тема 3. Інституціональні основи управління безпекою соціальних систем. Державна та недержавна системи безпеки					
Визначати зовнішні й внутрішні загрози та ризики безпеки діяльності організації	Визначення поняття "інтерес", "цінність". Рівні формування інституційного середовища забезпечення організації	Знання нормативно-правових рамок забезпечення безпеки; системи цінностей та інтересів. Розуміння балансу інтересів як необхідної умови безпеки соціальних систем	Формувати концепцію та політику безпеки організації. Будувати модель інтересів	Презентувати політику безпеки, ідентифікувати інтереси в системі забезпечення безпеки та результати побудови моделі інтересів	Самостійно ухвалювати рішення щодо забезпечення безпеки, керуючих нормативно-правовими рамками, відповідальність за знання нормативно-правових рамок забезпечення безпеки в соціумі
Тема 4. Державне регулювання в сфері безпеки. Недержавні структури безпеки					
Формувати модель системи та механізму управління безпекою організації	Основи національної безпеки. Система забезпечення національної безпеки	Знання формалізованих підходів до управління безпекою, нормативно-правових засад забезпечення безпеки	Визначати суб'єктів забезпечення безпеки в суспільстві та їхні функції. Визначати взаємозв'язок суб'єк-	Презентувати суб'єктів державного регулювання та систему забезпечення безпеки в суспільстві.	Бути відповідальним щодо забезпечення безпеки в суспільстві

1	2	3	4	5	6
	Сутність і завдання недержавних структур забезпечення безпеки		тів в сфері безпеки	Здатність до групової взаємодії в процесі з'ясування причин виникнення небезпеки	
Тема 5. Роль і місце фінансово-економічної безпеки в управлінні організацією					
Здійснювати розроблення концепції безпеки організації	Сутність системного підходу, властивостей систем. Елементи організації. Система та механізм управління	Знання системного підходу до управління безпекою організації, структури системи безпеки організації та механізмів управління нею. Розуміння видів безпеки організації особистості в організації	Розробляти модель системи забезпечення безпеки організації. Формувати механізм управління безпекою організації	Презентувати механізм управління безпекою організації та забезпечувати внутрішньоорганізаційні комунікації щодо забезпечення безпеки	Ухвалювати ефективні управлінські рішення та відповідати за забезпечення безпеки
Тема 6. Система фінансово-економічної безпеки організації					
Проектувати комплексну систему забезпечення безпеки організації	Типи організаційних структур, організаційно-правових форм організації. Елементи організації	Знання основних правил системи безпеки організації; правових засад управління фінансово-економічною безпекою організації; організації та структури підрозділу з фінансово-економічної безпеки; організації	Розробляти структуру служби фінансово-економічної безпеки організації. Проводити розподіл та координацію функцій управління безпекою організації. Розробляти нормативно-методичне	Презентувати модель управління безпекою організації та забезпечувати внутрішньоорганізаційні комунікації щодо забезпечення безпеки	Приймати ефективні управлінські рішення та координувати діяльність щодо забезпечення безпеки в організації

1	2	3	4	5	6
		взаємодії в системі фінансово-економічної безпеки	забезпечення управління безпекою організації		
Тема 8. Планування та координація в системі фінансово-економічної безпеки організації					
Здійснювати розроблення стратегії забезпечення безпеки організації	Структура та види планів управління організацією. Стратегічне та тактичне управління	Розуміння видів планів в системі фінансово-економічної безпеки. Знання структури та положень програми комплексних заходів забезпечення безпеки підприємства. Знання процесу планування спеціальних заходів щодо реагування на загрози, ризику, небезпеки в діяльності підприємства. Знання особливостей взаємодії підприємства із зовнішніми організаціями щодо протидії загрозам економічної безпеки	Розробляти стратегічні, тактичні та оперативні плани заходів щодо забезпечення фінансово-економічної безпеки, проводити узгодження їх із планами розвитку організації	Презентувати концепцію та план заходів забезпечення фінансово-економічної безпеки організації	Ухвалювати ефективні управлінські рішення та координувати діяльність щодо забезпечення безпеки в організації
Тема 9. Кадрова безпека в системі фінансово-економічної безпеки організації					
Розробляти організаційно-розпорядчі	Система управління персоналом	Розуміння загроз безпеки організації з боку	Розробляти документацію та інструкції системи	Презентувати організаційно-розпорядчі	Координувати діяльність щодо забезпе-

Закінчення додатка А
Закінчення табл. А.1

1	2	3	4	5	6
документи систему забезпечення безпеки організації	лом організації. Структура та склад персоналу підприємства. Методи мотивації та організації роботи персоналу	персоналу. Знання безпеки особистості в організації. Знання політики кадрової безпеки організації. Розуміння організації роботи служби безпеки організації з персоналом та методів роботи з персоналом служби безпеки	теми фінансово-економічної безпеки організації. Проводити співбесіду із персоналом щодо виявлення загроз безпеки	документи по роботі із персоналом (положення та інструкції). Підготовка керівного складу підприємства щодо можливих загроз безпеки	чення безпеки в організації. Консультування підрозділів з управління персоналом щодо методів роботи з персоналом
Тема 10. Моніторинг і контроль у системі фінансово-економічної безпеки організації					
Розробляти інформаційне – аналітичні документи щодо оцінювання рівня реальних і потенційних загроз безпеки організації	Функції моніторингу та контролю, аудиту	Знання процесу складання та структури бюджету безпеки організації, критеріїв та показників ефективності системи фінансово-економічної безпеки	Проводити інформаційно-аналітичну роботу в системі фінансово-економічної безпеки організації. Обґрунтовувати її ефективність та доцільність	Складати бюджет управління фінансово-економічною безпекою організації	Координувати діяльність щодо забезпечення безпеки в організації

Зміст

Вступ.....	3
1. Опис навчальної дисципліни	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни	5
3. Програма навчальної дисципліни	8
4. Структура навчальної дисципліни.....	17
5. Теми та плани семінарських занять.....	19
6. Теми практичних занять	22
6.1. Приклади типових практичних завдань за темами.....	23
7. Самостійна робота.....	27
7.1. Контрольні запитання для самодіагностики	30
8. Індивідуально-консультативна робота	38
9. Методи навчання	39
10. Методи контролю	43
11. Розподіл балів, які отримують студенти	50
12. Рекомендована література.....	58
12.1. Основна	58
12.2. Додаткова	58
12.3. Інформаційні ресурси.....	60
Додатки.....	61

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ СОЦІАЛЬНИХ СИСТЕМ

Робоча програма
для студентів спеціальності 073 "Менеджмент"
спеціалізації "Управління фінансово-економічною безпекою"
другого (магістерського) рівня

Самостійне електронне текстове мережеве видання

Укладачі: **Отенко** Ірина Павлівна
Москаленко Наталя Олександрівна
Савенко Ксенія Сергіївна

Відповідальний за видання *І. П. Отенко*

Редактор *А. С. Ширініна*

Коректор *А. С. Ширініна*

План 2017 р. Поз. № 15 ЕВ. Обсяг 67 с.

Видавець і виготовлювач – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Науки, 9-А

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.